

ВЕСТНИК Литературен ВЕСТНИК

АНТОН СТАЙКОВ
ВЕСЕЛИН ПРАМАТАРОВ
ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ
ЕВГЕНИЙ ЙОРДАНОВ
КАМЕЛИЯ СПАСОВА
НИКОЛАЙ ЧЕРНОКОЖЕВ
РОСЕН ЦОЛОВ
СВОБОДА ЦЕКОВА
СОТИР ГЕЛЕВ
ХРИСТО КЪРДЖИЛОВ

СТОЯН ШИНДАРОВ

ВЕНЕЛИН ПРОЙКОВ
ХРИСТО КОЦЕВ
АЛЕКСАНДЪР ВЪЧКОВ
МИХАИЛ РУЕВ
БОРИС ПРАМАТАРОВ
СИБИЛА КОРИТАРЕВА

Жив ли е българският comix?

А.С.: Днес сме се събрали, за да говорим за комикса, по-специално за българския комикс и неговата съдба. Защото български комикси и комикс-артисти винаги е имало, но повечето хора не знаят за тях. Сега, когато сме се събрали да направим история на българския комикс и документален филм за „Дъга“, си даваме сметка, че има повече от 200 качествени художници, които са рисували комикси в България през 20. век, и още толкова сценаристи. По някаква причина обаче сценаристите са по-малко известни у нас, като че ли художниците са на първо място. Можем да отбележим феномена, при който няма достатъчно добри сценаристи, съответно сценарии за комикс. Събрали сме се, за да разберем защо е така.

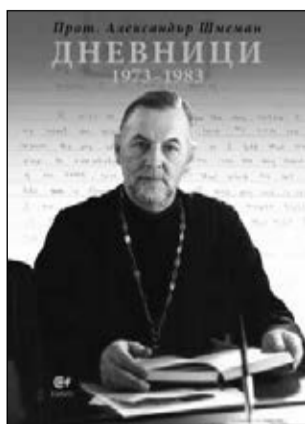
стр. 9

"ЛИТЕРАТУРЕН ВЕСТНИК"
АБОНАМЕНТ!

В КЛОНОВЕТЕ НА БЪЛГАРСКИ ПОЩИ
КАТАЛОЖЕН НОМЕР 424.
ЦЕНА ЗА ЕДНА ГОДИНА: **63 ЛВ.**
ЗА ШЕСТ МЕСЕЦА: 37, 50 ЛВ.
ЗА ТРИ МЕСЕЦА: 18 ЛВ.
МОЖЕТЕ И ПО ЕЛЕКТРОНЕН ПЪТ НА АДРЕС:
[HTTP:// WWW.DOBIPRESS.BG](http://www.dobipress.bg)

Ново издание от поредицата „Християнска библиотека” на Фондация „Комунитас”

Тази книга е първо издание на български език на „Дневници (1973-1983)” на протоерей Александър Шмеман – един от най-големите християнски мислители на ХХ век. Преговорът на книгата е от проф. Калин Янакиев. Преводът е направен от Борис Маринов.

Творчеството на прот. Ал. Шмеман е дълбока и светла мисъл за мястото на християнина в съвременния свят. В „Дневниците” можете да погледнете през погледа на православния свещеник и дълбокия мислител събитията на ХХ век – политически, църковни, културни.

„Изкачване на планината Кармил” на св. Йоан Кръстни разглежда въпроса как една душа би могла да се подготви, за да достигне за кратко време до единението с Бога. Предоставя както на начинаещите, тъй и на напредналите, различни напътствия и едно учение, които са особено полезни, за да съумеят да се освободят от всичко земно и да не бъдат обременяване от духовното, и така да пребивават в пълната голота и свобода на духа, каквато се изисква за божественото единение. Книгата излиза за пръв път на български език. Преводът е направен от Петър Роголски.

КНИЖАРНИЦА ЗА ХРИСТИЯНСКА ЛИТЕРАТУРА „АНЖЕЛО РОНКАЛИ, БЛАЖЕНИ ПАПА ЙОАН ХХІІІ” СЕ НАМИРА В СОФИЯ, НА УЛ. „ПРОФ. АСЕН ЗЛАТАРОВ” № 7

Предлага качествена литература в областта на богословието, философията, историята, църковни документи, духовни трактати и християнска литература за деца. Интернет сайтът на книжарницата е на адрес: www.roncalli-books.org

В книжарницата можете да намерите следните нови издания:

- Прот. Александър Шмеман – „Дневници 1973 – 1983”, изд. Фондация „Комунитас”
- Г. К. Честъртън – „Автобиография”, изд. Фондация „Комунитас”
- Св. Йоан Кръстни – „Изкачване на планината Кармил”, изд. Фондация „Комунитас”
- Павел Евдокимов – „Изкуството на иконата”, изд. „Омофор”

ОБЩЕСТВО „ДОСТОЕВСКИ”

В БЪЛГАРИЯ ще бъде учредено на 5 декември 2011 г., понеделник, от 18,00 ч. в зала № 1 на СУ „Свети Климент Охридски” по инициатива на г-р Емил Димитров и с подкрепата на катедра „Философия” на СУ

Учредителното събрание под председателството на г-р Иван Колев ще се проведе при следния дневен ред:

1. Приемане на Устав на Обществото
2. Избор на Управителен съвет и председател
3. Приветствие от председателя на *International Dostoevsky Society* проф. Дебора Мартинсен (САЩ, *Columbia University*)
4. Представяне на кн. № 3 (2011) на сп. „Философски алтернативи”, посветена на 190-годишнината от рождението и 110-годишнината от смъртта на Фьодор Достоевски

След успеха в Неапол, Омск и Санкт Петербург лекция на тема *Онтопоетиката на Достоевски* ще изнесе г-р Емил Димитров

ФОРУМ

Дом на науките за човека и обществото
Софийски университет – Югоизточноевропейски медицин център
Френски институт в България

Форум Софийски диалози

Международна конференция
10 декември 2011

Нова заседателна зала, СУ „Св. Климент Охридски”

ДЕМОКРАЦИЯТА БОЛНА ОТ СВОИТЕ МЕДИИ (Около Даниел Дайан)

09.00 - 09.15 Откриване на конференцията

Първи тематичен кръг:
МЕДИИТЕ И ЧОВЕШКИЯТ СВЯТ.
ПРОБЛЕМЪТ ЗА РЕПРЕЗАНТАЦИИТЕ

09.15 - 10.00 Даниел Дайан (Париж)
Медии и техните недоволства:
въпроси относно свидетелстването,
интерпретацията и монстрацията

10.00 - 10.30 Пол Фрош (Йерусалим)
Медиите на, от и за хората? Размисли за
репрезентацията, мащаба и шума

10.30 - 11.00 Жерар Рабинович (Париж)
Фрагменти за Бегемот; за лексикалната
аномалия

11.00 - 11.30 Дискусия

11.30 - 12.00 Кафе-пауза

12.00 - 12.30 Робин Вагнер-Пасифичи (Ню Йорк)
Във вихъра на събитията:
предизвикателството пред
свидетелствата на събитията в процеса на
създаване и разпадане

12.30 - 13.00 Орлин Спасов (София)
Как медиите изобретяват и консумират
политическите фигури. Един български
пример

13.00 - 13.30 Дискусия

13.30 - 15.00 Обед

Втори тематичен кръг

ВЛАСТТА НА МЕДИИТЕ, КРИЗА И
СЪПРОТИВА НА ДЕМОКРАТИЧНАТА
ПУБЛИЧНОСТ

15.00 - 15.30 Георги Лозанов (София)
Медиите проговарят на «майчин език»
Краят на публичността

15.30 - 16.00 Ивайло Знеполски (София)
Диктатурата на медиите. Една
лека диктатура на фона на криза на
политическото представителство

16.00 - 16.30 Ник Колдри (Лондон)
Регламентирането на кризата: отвъд
принудата на медийно просмукания живот

16.30 - 17.00 Дискусия

17.00 - 17.30 Кафе-пауза

17.30 - 18.00 Елиу Кац (Филаделфия)
Назад към улицата: когато медиите и
политиката напуснат дома

18.00 - 18.30 Джефри Голфарб (Ню Йорк)
Политиката на малките
неща+Медии=Преосмисляне на
политическата култура

18.30 - 19.00 Ив Уенкен (Лион)
Хумор, за да се запази жива демокрацията

19.00 - 19.30 Хелге Рьонинг (Осло)
Социални или интерперсонални медии?
Нови и стари публични сфери и
демократичната комуникация

19.30 - 20.00 Дискусия

20.00 Даниел Дайан, Ивайло Знеполски
Закриване на конференцията.

ЮБИЛЕЙ

Иван Цанев
на 70

На Иван Цанев, който
отдавна, макар и
необявено, е част от
нас и този вестник,
на неюбилейния и
немногословен поет –
Честито устояване,
Иване!

С обич и респект,

ЛВ

Дърво на хълма

Да не забравям никога, че има
дърво на хълма -
някъде, далече,
където и да е - дърво без име,
сприятелено с идващите вечери.
Дърво на хълма.
То ще ми напомня
как будните очи в тревата скитат,
как в дълбините на нощта бездомна
поникват гласовете на шуриците.
Дърво на хълма.
Нека ме обича
и не забравя никога за мене.
То е безименно, ще го наричам
търпение и тишина зелена.
Дърво - тъй стройна
плът на мисълта ми! -
стои на хълма, с облаците сято,
заслушано във приказките тъмни,
които му нашенва вятърът.

КРЪГЛА МАСА

Институтът за литература при БАН организира
КРЪГЛА МАСА

в чест на поета, преводача и граматурга

ИВАН ТЕОФИЛОВ
по случай неговата 80-а годишнина

Заседателна зала на
НБ „Св. св. Кирил и Методий”,

5 декември 2011 г., 14.30 ч.

Шиндаров. Повторно начало

„Дебют“ за класика на българския комикс

На 1 декември се открива изложбата „Повторното начало“ на Стоян Шиндаров.

Един от най-важните художници в историята на българския комикс. Фин познавач на детайла, виртуозен рисувач, зрял и завършен творец без прецедент.

Символично е, че именно галерия „Дебют“ на Художествената гимназия, чийто възпитаник е той, е домакин на първата му изложба.

Още в гимназията и учители, и съученици – всички забелязват извънредния му талант. Той безспирно рисува през целия си кратък живот. Познат е най-вече от илюстрациите си в списание „Космос“, където диша чистия въздух в атмосферата на Ангелушев, Иван Кирков, Богдан Бенеф. Илюстрира приключенски и фантастични романи, но е допускан само до издания, които са смятани за периферни.

Творбите му достигат до нас през кривата призма на лошия печат от 60-те до 1983 година. Читателите го помнят от списание „Дъга“ с историите му „Кирил и Методий“, „Войната на босоногите“ (последната авторът не доживява да види отпечатана).

Защо Шиндаров нямаше изложба приживе, или ретроспектива след смъртта му през 1983?

А днес всички от неговото поколение – без изключение, признават важноста му.

ОРГАНИЗИРАНЕТО НА ИЗЛОЖБАТА ПРОБУДИ СПОМЕНИ. И ВСЕ ПАК ШИНДАРОВ БЕШЕ ЗАБРАВЕН. И ТОВА НЕ БИВА ДА БЪДЕ ЗАБРАВЯНО.

28 години след смъртта му, в годината, в която щеше да навърши 70, имаме възможност за пръв път да видим в оригинал част от творбите на този бляскав художник.

Може би сегашното поколение ще опознае и оцени Шиндаров по-добре от съвременниците му.

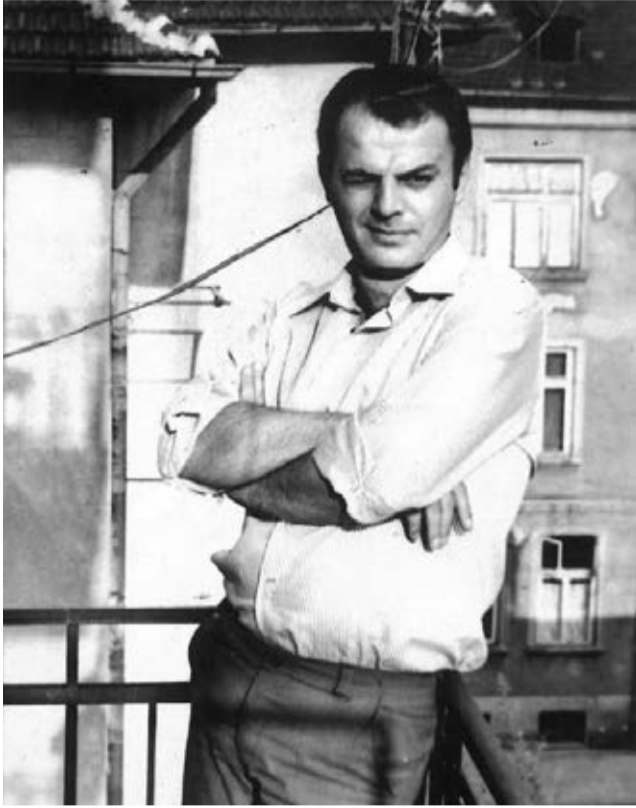
Творбите на Стоян Шиндаров носят съдържанието на истинското изкуство, което надживява посредственото, средносивото..

ИЗЛОЖБА НА СТОЯН ШИНДАРОВ, ГАЛЕРИЯ „ДЕБЮТ“ ОТ 1 ДО 16 НОЕМВРИ 2011 Г.

* СПОМЕНЕТЕ ЗА ХУДОЖНИКА НА БЛИЗКИ, ПРИЯТЕЛИ И КОЛЕГИ МОЖЕТЕ ДА ПРОЧЕТЕТЕ НА ИНТЕРНЕТ ВЕРСИЯТА НА ЛИТЕРАТУРЕН ВЕСТНИК НА АДРЕС: [HTTP://LITVESTNIK.WORDPRESS.COM/](http://litvestnik.wordpress.com/)

Спомени за Шиндгера

Близки, приятели и колеги си спомнят за него

Стоян Шиндаров (70-те години) на терасата в легендарното му ателие на улица "Солунска"

Беата Шиндарова

Откъс от стихове, посветени на съпруга ѝ

Обичам твоите очи, момиче
обхванато във плен
на лекокрилата фантазия.
Обичам да изпратим залеза червен
и леко да отекват стъпките ни
по булеварда с кестени озеленен.
Да чуем звуци от оркестър,
приятен мирис на кафе
и весел смях на млади хора.
А как извива се нагоре
мелодията на тролнет и
сякаш нещо ни говори,
нашепва ни, крещи
и с буен ритъм
се понася
към звездни висини.

...Обичаше музиката. Непрекъснато слушаше музика - Сачмо, Ела Фитцджералд, Нат Кинг Кол... Много ходехме на кино и като се върнем вкъщи, свиреше на хармоника мелодиите от филмите. Всеки ден се разхождахме. Приятелите ни идваха у нас, а Стоян все рисуваше. Така си общувахме. Но а-ха някой е подхванал битова тема или се оплаква за греболци, Стоян винаги казваше: „В тази къща не се говори за банални неща!“. И не се говореше.

...Имаше един случай, когато илюстрира „Правилата за движение“, беше рисуval над шест месеца. Мина с огромен успех на комисия, и както е с папката, среща един приятел. Решават да отпразнуват случая, но той, за да не се разкарва, остава куфара с рисунките във входа ни, зад една врата, която винаги беше заключена. Като се върнал рисунките ги нямало. Поболя се този човек, легна. После ги направи наново..

Милена Шиндарова

За баща ми

Той рисува до последния си дъх „Войната на босите дяволи“ и беше с картоните върху корема си и когато издъхваше (изгоря като свещица)... И тогава на финала той викна майка ми, каза ѝ, че сърцето му спира, а последните думи са били: „Моли се на бога да пази мене, децата“. А комиксът се казваше „Войната на босите дяволи“ изначално, после му наложиха да бъде дяволи. (Накрая комиксът е публикуван като „Войната на босоногите“).

Сецам се за нещо живо и детинско. Стоян обичаше да ме пренася като найве преди да заспя зад гърба му (той рисуваше цяла нощ, до ранни зори) в други измерения, там където бихме живели (Щатите или Испания) и всичко беше толкова хубаво в разказите му за този живот, че аз сутрин като се събудех, чудех се къде съм. Беше невероятно хубаво с него винаги и навсякъде. И изведнъж – няма го, единствения ми приятел. Бях на 15-16 г., когато почина.

Гришата (негов близък, преди да замине, дойде и си взе няколко четчици от тези на баща ми за кадем. Адмирала също дойде на Солунска да се сбогува с мен, преди да тръгне.

ТОЙ ВСЪЩНОСТ ИМА ВРОДЕНО

ДИСКРИМИНАТИВНО МИСЛЕНЕ – МОЖЕ ДА РАЗЧЛЕНЯВА. Има в главата си детайлите за всичко, просто така, без проучване, исторически епохи и цялата му историческа памет, всъщност всичко му беше в главата, няма такъв като него. Дори няма кой да нарисува „Съкровището“ (недовършен авторски комикс на Стоян Шиндаров, има моливни рисунки, сценарий и отделни тушови скици).

Дачо, редакторът на „Космос“, беше много добър приятел. Матей Стоянов, който каза адски силни думи на погребението на баща ми, също. Йордан Костов, ако не се лъжа във фамилията, Лили Костадинова, преподавателката от художествената гимназия му е жена. Защото тези другите, много не са се виждали с баща ми през последните десетина години от живота му – факт.

А всъщност това беше целият му най-съзнателен, активен и абсолютно завършен до самия край живот. Знай, че **ТОЙ ПОСТИГНА МЪДРОСТТА СИ, СЪВСЕМ СЪЗНАТЕЛНО В ТОВА ЗАБЪРЗАНО УМИРАНЕ НА РАКА**, той постигна достолепна мъдрост, невероятно, не можеш да си представиш какво духовно израстване на личността му в тези последните месеци. Горкият, спомням си, че четеше като щур всичко де що е прочел и ме караше като за последно да му нося и още и още книги от столична библиотека, всеки ден, Фокнър, Достоевски, Фицджералд, Хемингуей, Селинджър, препрочиташе за стотен път всичко...

Ти успя да ме върнеш съвсем осезателно в спомените ми за него. Откачам от това. Стига толкова.

Честно да ти кажа, ми се иска да съм с него и при него, и това ми е болестното състояние на мене, че колкото повече остарявам, толкова повече ми липсва и не мога да престана да го търся, като обсебена съм...

Предпоследната ни разходка на мене и брат ми с него беше в кафето с птиците зад Академията,

тогава мина и Чапа. А последната беше в кафето в градината на Народния театър. Тогава аз се забързах за училище, с болка, защото знаех, че вече може би няма да се разходим заедно. А той остана на масичката с майка ми, която нещо ме смъмри и каза: Остави я, тя знае как да се оправя... После отидох един път горе на тавана, пихме кафе на масичката, той както винаги кацнал, гол по бански, клекнал върху фотьойла, но погледът му, никога няма да го забравя, имаше милион години време, измерение напред в очите му, и този поглед беше за мен... това е баща ми. Космосът в очите му остана завинаги в мен. Не мога да се примиря със загубата му... **ПРОСТО ТОЙ ОБИЧАШЕ ЦЕЛИЯ ТОЗИ СВЯТ, КОЕТО СЪТВОРИ, БЕШЕ ОТ ОБИЧ.** Невероятно хуманна личност. Не познавам такъв човек.

КОЙТО Е ПОПАДАЛ В НЕГОВИЯ СВЯТ НАЙВЕ, НЕ МОЖЕ ДА ИЗБЯГА НИКОГА ОТТАМ – ФАНТАСТИЧНО КРАСИВ, ЧОВЕШКИ, СИГУРЕН, ЗАЩИТЕН, ОБЕТОВАН СВЯТ, С МНОГО НЕЖНОСТ...

Той направи послание към бъдещето, но жертва се, изгоря като свещица. За жалост, това е. Трябва да можем да го понасяме. Колкото и да боли. Космополитна личност. До гръното на костите си. За кратко и отлита... така е, нали? Защото неговият дух търсеше неустово, неотклонно спасение за нас всичките и ние сме длъжни да продължим, така, както и той... но как?

Малката Милена снима баща си на брега на морето, някъде близо до Созопол.

Семейство Шиндарови с кумовете си. Стоян Шиндаров (вторият отляво), Беата Шиндарова (крайната вдясно), Милена Шиндарова (усмихнатото дете в средата)

Проф. Игнат Игнатов

Срещата с първите ми ученици се случи някъде в средата на миналия век / 1958 г./ . Тогава първата Художествена гимназия в страната беше още съвсем в началото на своята история. Там започна и моето запознанство с ученика Стоян Шиндаров – **ЧУВСТВИТЕЛЕН И ПО СВОЕМУ РАНИМ И НЕЗАЩИТЕН ОТ ОКОЛНИЯ СВЯТ.**

Цялостното творческо наследство на художника Стоян Шиндаров е създадено върху хармонията на светлината и тъмнината, неговата рисуваща линия, като изразно средство на творческия му път, очертава собствения му образ на търсец, автор и силюет на оригинален талант.

Проф. Тодор Варджиев

Междучасие. Голямо. Глъч из коридорите на старата Художествена гимназия (на мястото на новото крило на СУ). В такъв час сградата приличаше на пчелен кошер. Отворени врати на всички ателиета и всеки влизаше, където иска. Рисуваше се навсякъде – по черната дъска, по чинове и стативи, по тетрадки и учебници, по стените на тоалетните. Ранички няхахме тогава, ученически чанти – рядко носеше някой отличник.

Шеги и шегички се пускаха по всякакъв адрес. Не прощавахме и на любимите си учители. Кръвта кипеше в нас, енергията ни беше в повече. Шиндера довършваше с молив рисунка на мъжка глава на лист от тетрадка.

„Кой е този американец, бе Стоянчо?“ – питам аз. „Виждам, че е със сини очи.“ – добавям, защото, макар и с черен молив, си личеше, че е синеок.

„Харесва ли ти?“ – забил нос в рисунката, пита той.

„Е, и още как!“

В този момент Шиндера скъса листа от тетрадката, извади ножче и започна да изрязва само главата направо върху статива за рисуване. Накрая дори го докъса на ръка и отдели от другите граскулки и писания върху листа.

„На Тошко от Стоянчо“ – написа, като че ли на майтап, и ми го подаде. И аз го взех не на сериозно. С чувството, че ще потъне някъде из папките ми.

Сега, след 50 и повече години, когато си спомням за нашия съученик Стоянчо, когато искаме да покажем още веднъж кой беше и кой е той – Шиндера, изрех онази рисунка на „Американец“ и я гледах със същата наслада, с която наблюдавах раждането ѝ.

СТОЯН ШИНДЕРА – ВСЕ РИСУВАШЕ, РИСУВАШЕ И СЕ ПРЕВЪРНА В РИСУНКА, както е казвал Учителя Бешков.

Бранимир Цаков

Със Стоян се запознахме като ученици в Художествената гимназия в София през далечната 1956 г.

Той ме привлече със своя независим характер, интелигентност и най-вече с големите си възможности на зрял за възрастта си художник. **ТОЙ РЕСПЕКТИРАШЕ ДОРИ НАШИТЕ ПРЕПОДАВАТЕЛИ** с майсторското предаване на характера и движението на човешката фигура, със сложните и неочаквани ракурси, с оригиналните и динамични композиционни решения.

От дистанцията на времето се убедих, че много рядко се раждат художници с толкова богато въображение, усет за формата и пространството, защитени с перфектни изразни средства.

Проф. Георги Чапкънов

В гимназията имахме прекрасни учители, но общо взето се учехме един от друг и най-вече от Стоян, който беше над всички. Той правеше еднакво добре и натюрмортите, и етюдите по натура, и композициите с фигури, където беше недостижим! **ИЗКЛЮЧИТЕЛЕН ХУДОЖНИК С ОГРОМЕН ТАЛАНТ!** По-нататък той не продължи в Академията, защото това просто не му беше нужно. **ЗАВЪРШЕН АРТИСТ!** Основател на комикса в България, който правеше виртуозно и непогражаемо.

Проф. Божидар Йонов

1956 година
БЯХМЕ ЛУДИ

Докато другите довършваха изпитната си работа за кандидатстване в Художествената гимназия ние с ШИНДЕРА и още няколко момчета вече се борехме в пясъка на спортната площадка на Академията. Така целите увъртяни в пясък и пот си предадохме конкурсните работи. Бяха едни от най – добрите . Това беше първата ми среща с ШИНДЕРА .

1959 година
Брат и сестра

БЕТИ влиза в класната стая и подозрително усмихната обявява на висок глас , от днес си имам БРАТ. Родителските срещи си бяха свършили работата .Бети черпи с шоколадови бонбони ! Мисля , че ШИНДЕРА вече беше прекъснал ученето в гимназията

1964 година
СОЗОПОЛ – ХАРМАНИТЕ

На море , вече с момичета , БЕТИ и ГРЕТИ , палатка до палатка . Тогава ХАРМАНИТЕ бяха края на света . С бутилка вино за 1 лев бяхме щастливи цяла нощ . Кучешката палатка ни се виждаше цял ХИЛТОН. Един месец безгрижни ! МОРЕТО е като времето , то изтрива спомените, както вълните стъпките по пясъка, оставени от ШИНДЕРА . **РИСУВАЧ ВИРТУОЗ .ЕДИН ОТ ДОСТОЙНИТЕ БАЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ КОМИКС**

Илюстрация към „Логиката решава“ в списание Космос, 70-те години.

Венелин Вълканов

ТОЙ БЕШЕ МЪЖКО МОМЧЕ. БЕШЕ ЛИЧНОСТ. СЪС СИЛЕН ХАРАКТЕР, БЕЗКОМПРОМИСЕН, С ИНДИВИДУАЛНО МНЕНИЕ, КОЕТО ЗНАЕШЕ ДА НАЛАГА.

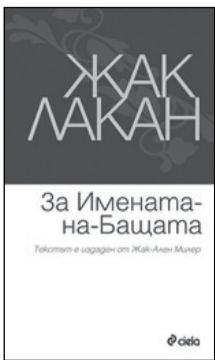
Тези качества, които останалите щяха да изграждат с години, Стоян имаше по рождение. И това в онези ранни детски години правеше силно впечатление на всички нас.

В професията, която изучавахме, той беше същият. Той я знаеше, можеше и прилагаше. Трябваше му само практика, за да я усъвършенствува. Той го направи и стана блестящ професионалист.

Напусна ни рано. Липсва ми. Бих искал да седна и поговоря с него - сега, на тези години.

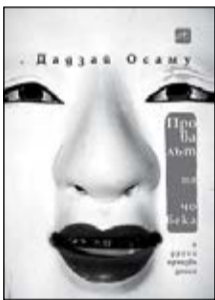

Илюстрация към "Пътникът, който носи искра", телмера

Жак Лакан, „За Имената-на-Бащата“, прев. Теодора Павлова, „Сиела“, София, 2011, 112 с., 10 лв.

След „Семейни комплекси“ това е втората книга на Лакан, която „Сиела“ предлага на българския читател. В нея са поместени две лекции, повратни точки в оформянето на психоаналитичния дискурс на Лакан – от 8 юли 1953 „Символно, въображаемо и реално“ и от 20 ноември 1963 „Въведение в Имената-на-Бащата“. Книгата е изкушаваща както за любопитния читател, който тепърва навлиза в дебрите на Лакан, така и за познавачите, пред които стои задачата да сравняват с оригинала, защото не бива да се предоверяват на превода.

Дадзай Осаму, „Провалът на човека“, превод Азора София: Албена Тодорова, Александър Станков, Дарин Тенев, Елеонора Колева, Мила Манева, Соня Димова, Юлия Узунова, Цветелина Радева, изд. „Алтера“, София, 2011, 324 с.

В Япония може и някой да не е чувал за Мураками Харуки, но няма човек, който да не знае Дадзай Осаму. Настоящият сборник предлага на българската публика може би най-известния роман на писателя – „Провалът на човека“, и няколко от разказите, с които е познат на поколения японци като нежния декадент с безмилостна искреност, застанал пред бездната на безсмислието. Писани всички около Втората световна война, тези произведения впечатляват с точните, жестоки наблюдения на една душевност, късаща с илюзиите на модерността. Както става ясно от тези редове, книгата се препоръчва за по-раствъщи и студенти първи и втори курс, които все още могат да си позволят лукса да ценят отчаянието.

Николай Кисов, „Отвъд звездите пента“, изд. „София С.А.“, София, 2011, 72 с.

Първата стихосбирка на Николай Кисов ни представя един пастелен свят, в който бурите и колизиите са умиротворени. Това е нежна тиха лирика, трансцендентно потопена. Тя унася с магията на „звездните керванджии“, с дочуването на легендарното, детското, откъсването.

Рефлексии върху постмодерната етика

Изследването на доц. Силвия Минева „Постмодерни дискурси на етиката“ разглежда етиката в контекста на постмодерността. От една страна, са представени проблемите на настоящето през погледа на философи от античността до модерността, в широката теоретична рамка от Сократ през Кант, Ницше, Швайцер и гр. от друга, тези проблеми са осветени и от философията от края на 20. и началото на 21. век, като Фукуяма, Бодрийяр, Бауман – определени като представители на постмодернизма. В този смисъл постмодерната етика е разчленена на основните ѝ части, всяка от които е обговорена в традиционния ѝ контекст, но и в този на настоящето.

Самият термин „постмодерност“ е проблематичен. До днес се спори дали обществото ни е в период на късна модерност или е налице нов световен ред, който, за да се обговори, има нуждата от нова терминология и название – постмодерност. За Минева постмодерността поставя специфични проблеми, които са нови за етиката. За първи път в човешката история се налага като общовалидно правото за равен достъп на всички хора до образование, медицинска грижа, участие в политическия живот на гражданите и общността. Задачата на етиката и в частност на постмодерната етика е не да прави сложното просто, и не обяснимото – обяснимо, а да изследва, дали сложността на света и фрагментираността на живота ни правят по-чувствителни, за и, спрём човечността, или обратно ни отнемат от тази чувствителност. Постмодерната етика преоткрива, преосмисля, понякога преформулира някои традиционни категории каквито са: отговорността, свободата, моралният избор и гр. като ги поставя в контекста на перспективите, които очертават пред морала и етиката съвременните социално-политически и културни реалии. Силвия Минева наблюдава в книгата си налицето на своеобразен етически неокласицизъм, зародил се в навечерието на 21. век. През втората половина на 20. век се появяват концептите за евристиката на страха (Ханс Йонас), благоговението пред живота (Алберт Швайцер), опасното знание (Ван Ранселър Потър), световното рисковно общество (Урлик Бек), опасността, криеща се в едно постчовешко бъдеще (Франсис Фукуяма). Тези концепти, от една страна, продължават една традиция на философията и етиката от 19.-20. век, а от друга – утвърждават ценностния синкретизъм и социалния прагматизъм, станали емблематични за постмодерната епоха. От 19. до 20. век демитологизирането на представата за неспирен прогрес на науката и обществото и възприятието за живота като „същност“ е било в основата на етиката. Заради новите мащаби, обекти, последици, модерните технологии и т.н., водещи до изчезване на фактора „открито бъдеще“, антропоцентричната етика, характерна за предпостмодерния период, се оказва безпомощна и нерелевантна на съвременните морални нужди на човека и човечеството.

Силвия Минева проследява един специфичен етически дискурс, започнат от Йонас и Швайцер, продължен от Ван Ранселър Потър до формулирането на актуалната в наши дни биоетика. Потър я нарича „наука за оцеляването“, тя обединява биологичното знание и общочовешките ценности, като по този начин става един от първите изразители на интегративните тенденции, внесени в развитието на научното познание през втората половина на 20 век. Йонас, Бек, Потър се обединяват заедно, защото, че решенията, взимани от човечеството на базата на научно обосновани прогнози, не могат да имат дългосрочен характер и понякога са опасни. Според Фукуяма може скоро да не знаем какво е човешко общество заради генното инженерство, опитите, които се правят да се кръстоса човек с животни, и пр. Безспорно етиката се свързва с правото, но Минева я разглежда в един по-друг, актуален и съществен ракурс. Тя обръща внимание на твърдението на Ханс Кюнг, че човекът не може да стане по-добър чрез въвеждане на повече закони или чрез осигуряване на повече надзор, полиция и затвори. Законите са нищо без нравствеността. Хората трябва да са убедени в правотата им. Етиката е лично, не толкова колективно дело, а сърцевината ѝ е индивидуалният избор и носенето на отговорност за него. Вместо да осигури автономия на избора, правото универсализира етиката и ѝ приписва чертите на правен регулатор. Развитието на биоетиката се налага от потребността от нова етическа стратификация на науката, която да е съобразена с интегративните процеси в съвременното научно познание. Тази стратификация се налага за регулирането на новите технологии, най-вече медицинските, като например все по-коментираните в наши дни евтаназия, аборт, донорство, трансплантология, пренатална диагностика, използване на човешки ембриони за медицински цели, сурогатно майчинство, генно инженерство, клониране и пр. Факт е, отбелязва Минева, че отношението към смъртта се е променило от Сократ до днес. Смъртта е била възприемана като преход към един друг, свършен свят. Днес тя конотира ужас и желание за борба с нея, чрез нейната технизация и медукализация, и стигматизиране на всички форми на „неестествена смърт“, както и на всичко, което може да я предизвика, от самоубийство до психофизични аномалии и гр. Човек е единственото същество, което знае, че ще умре и има съзнание за своята смъртност. През вековете той се е опирал на мита и религията, днес той се опира на науката и философията. Смъртта не следва да се мисли в нейната целесъобразност, защото никой не живее, за да умре, а умира, защото не може повече да живее. Друг важен момент, на който Минева набляга в книгата си, е професионалната и политическата етика. Политическата етика се разглежда като вид професионална етика, а политическият морал като професионален морал. И тук наблюдаваме същия изследователски подход, Минева разглежда проблема историко-хронологически. Тя дава за

пример Макиавели, като до известна степен хвърля ново разбиране върху неговите препоръки към владетеля. Препоръките за успешно управление не бива да се интерпретират извън историческия контекст на макиавелизма. Владетелят не следва да е добродетелен в зависимост от необходимостта. Визирайки Чезаре Борджия, Макиавели по-скоро показва как не трябва да се управлява, описва разпада на ценностите и как безнравственият владетел губи престиж и статут. „Успех“ и „морал“ са понятия от различни родове, които нямат нищо общо помежду си. Успехът зависи от принципите, които се следват по пътя към целта, тоест успех и морал имат общо в моралността, когато тя се разглежда като принципност. Минева дава за пример Ш. Монтезкьо, един от първоначалните на съвременния либерализъм, според когото най-голямото наказание е да изтърпиш срама. В света на многообразието и мултикултурализма срамът зависи и от културната среда, обичаите и традициите. Хората може да не се срамуват от действията си в резултат на тиранията, която налага еднакви правила и на злодеите, и на добрите, което унищожава общността. Често пъти в нашето ежедневие се говори за реализъм, министър-председателят ни Б. Б. заяви публично, че на него му „трябват хора реалисти, прагматици, не философи“. Всъщност според определението на Минева подобно изказване може да се тълкува като редукация на реализма в практицизъм. Политическият реализъм е търсенето на истината за това каква трябва да е демокрацията, както предлага Дж. Сартори. В противен случай съдбата на цар Агатокул да властва без слава и статус очакват всеки самозабравил се държавник. Политическият морал преди всичко трябва да е човешки. Като не забравяме, че морал и нравственост са в единствено число, тоест има се претенцията за общовалидност. Изследването на доц. Силвия Минева е всеобхватно, прозорец към света и етиката. Интелектуално предизвикателство, което се чете с удоволствие и в същото време се научава изключително много, независимо дали четящият е философ или за първи път се сблъсква с етиката като философска дисциплина.

БОРЯНА АНГЕЛОВА

Силвия Минева, „Постмодерни дискурси на етиката“, изд. „Фабър“, София, 2011

Мандарините на следвоенна Франция

Мандарините на Симон дьо Бовоар е едно от безспорните преводни събития в литературата ни за тази година. Големият роман на писателката, който ѝ носи наградата „Гонкур“ за 1954 година, излиза у нас някак паралелно несвоевременно и тъкмо навреме. Първото поради огромното закъснение, с което може би най-важният фикционален текст на авторката се появява на български. Второто като подходящ пример на потребността ни от крупен, голям роман, който да ревизира пълноценно нашите собствени травми от комунистическото ни минало. „Мандарините“ на Симон дьо Бовоар е точно това – книга, разказваща за травмите, които работят в човека в желанието му да осмисли себе си през историзиращия поглед на отношението към собственото му (предвоенно) минало и на времето от военна Франция. Въпросът е как да обедини мирното минало и военно-травматичното аз в настоящия (следвоенен) проект за себе си, за да продължи нататък. Романът започва с капитулацията на Германия и края на Втората световна война. Той преплита историзъм, екзистенциализъм, автобиографична фикция, социално-конструктивистки и политически пласт в начина, по който разказва историята на приятелска група френски интелектуалци. Мандарините е името на привилегированата светска и военна аристократична каста в гревен Китай. Мандарините е името на елитарна приятелска група леви интелектуалци, около които се развива действието в романа и чийто биографични двойници са разпознати в кръга около Симон дьо Бовоар и Жан-Пол Сартр. Основните персонажи в романа са моделирани през принципа на прототипите: Робер Дьоброй – Сартр, Ан Дьоброй – Симон дьо Бовоар, Анри Перон – Албер Камю, Луис Броуган – американският любовник на Дьо Бовоар Нелсън Олгрен.

„Мандарините“ е напрегнат, сложен, интелектуален, историзиращ екзистенциалното преживяване текст. Роман на болката и травмата, лична рефлексия (дори саморазправа) на персонажите със собственото им минало. Книга, написана на двугласие. Главите паралелизират и увобяват наративния поглед на Анри и Ан често към едни и същи ситуации. Именно през двамата говорители в текста „Мандарините“ конструира и два модела на отношение към екзистенциалното минало. Анри, с чиято гледна точка започва романът, представлява необходимостта от промяна, от разделяне с миналото. И Ан, с чиято гледна точка завършва романът, представя травматичната ревизия на миналото, поглед, насочен към смъртта, към травматичното усещане за стареене и изхобяване, невъзможност за промяна – както на собствената лична история, така и на отношението с другите. Проблемът на кризата, едновременно лична и историческа, в текста на романа се превръща в проблем на отговорността. Той е изказан най-силно през трима от героите в романа: Ан, за която отговорността се свързва изключително силно с чувството за

вина към себе си и другите. Миналото действа на героинята като механизъм за самоизтезаване; Надин – гъщерята на Ан и Робер, чиито нерешени проблеми с миналото през изгубената първа любов (евреинът Диего) я тласкат по пътя на nihilizma, себеомразата и поредица от случайни връзки. Трети модел, през който вината моделира победението на индивида, текстът представя в образа на Скрясин, вечен беглец от смъртта и войната, емигрант с руски корени в Америка, в чийто образ вината функционира колкото като обръщане към себе си, толкова и като агресия, насочена към другия: „Страдали сте много в продължение на четири години. Мислите, че сте платили достатъчно, но никога никога не плаща достатъчно“ и „Това е най-големият грях – грехът на неизвършеното“. Съвестта, чувството за срам, моралната травма на вината, са модели, които действат при всеки от героите и в чийто център стои войната, отношението между миналото и настоящето.

Миналото и изобщо въпросът как моделите на времето работят в човека е друга, по-широка от войната тема, която романът изследва. Текстът е написан през сложните взаимодействия на миналото, настоящето и бъдещето като своеобразен проект-за-себе си при всеки един от героите. Затова и наративните разкази, които Анри и Ан успоредяват през целия роман, са белязани от непрекъснати ретроспекции. Сравняването между настоящето и миналото събитие, актуалните и предходните действия и ситуации е модел както за самооценка, така и за цялостен анализ на ситуацията в текста, който двамата разказвачи правят. В колебанието си при взимане на решения, които ще променят занаят живота му, като планираната раздяла с Пол, политическите му отношения с Дьоброй, Анри непрекъснато се обръща за „свет“ към миналото. За този герой обаче то е видно като изчезващо, през желанието за отделяне от него, скъсване, радикална промяна. И всъщност според текста, взет чисто като поле на действия, животът на Анри Перон е този, който най-силно се променя, от желанието му в началото да напише нетипичен за него „весел роман“ до брака му с Надин.

При Ан нещата стоят по различен начин – разделянето с миналото за нея е разделяне със себе си. Героинята осмисля миналото си като важното екзистенциално време, нейният поглед ценностно е обрнат назад. Настоящото е изхобено, в него настъпва смъртта, депресията, отчаянието. Дефиницията, която героинята дава за себе си, и то преди още страстната ѝ връзка с американския писател Луис Броуган да е приключила, е за „жена, която чака смъртта, без да знае за какво точно живее“ (текстът допълва „като милион други жени“). Накрая на романа (това е последното събитие, с което „Мандарините“ завършва) тя се отказва от смъртта чрез самоубийство, защото: „Ще умра сама, но другите ще изживеят смъртта ми“, с което пък се връщаме към голямата тема за битието като обвързано с другия в романа на Бовоар. Като тук е важен още един детайл – фактът, че Ан скърби силно за чуждата смърт, тя е обект

на честа фиксация във вътрешните монолози на героинята, включително и предстоящата смърт – в образа на съпруга ѝ Робер, който тя вижда като запътил се към края. Проблемът за смъртта при Ан всъщност е за смисъла на живота. През тази героиня текстът най-силно поставя въпросите за паметта, за резултата от делата ни и съответно за забравата, с която е свързан ужасът от настоящето, непълноценността, оптам и апатичната рефлексивност, които героинята проявява и изпитва към заобикалящото. Конфликтът между минало и настояще единствено е хармонизиран при Робер (с прототип Жан-Пол Сартр), който превръща времето си във време-за-писане (само по себе си атемпорално, отместено спрямо историческото такова) и време, посветено на идеала за справедливо общество, изпитван и преди войната. Отношението минало-настояще е видно като централно и в образа на Надин, гъщерята на Ан и Робер, а по-късно и съпруга на Пол. Войната играе ролята на негативен Bildungsroman за младото момиче. Тя е място на съзряването, на преждевременното остаряване и житейски цинизъм, на разделяне с илюзиите и идеалите. Историята на Надин изцяло е написана през историята на войната, времето на превръщането ѝ от малко дете в девойка, първото ѝ съзнателно и рефлексивно време на опит. Паралелно с това в образа на гъщерята на Ан и Робер текстът едновременно проектира грешките на родителите – липсата на достатъчно топлина, любов и привързаност в отношенията – и същевременно тяхното собствено чувство за вина. Тук индивидуалното най-лесно се приплъзва в общото – вината, която Ан изпитва към гъщеря си съответства на вината, която изпитва към цялото поколение на младите като лишено от бъдеще. И в още по-широк план като социална вина за изгубването на едно поколение, израснало в годините на войната, и моделирано напълно през травмиращия ѝ опит. Младите хора в романа – Надин, Венсан, Ламбер – са изградени все по този модел, като жертви на опита от войната и смъртта. И тук социологията на романа е най-силна, защото текстът редуцира персонажите на базата на поколенческия белег до типа – те всички са „произведени“ от войната, за разлика от по-възрастното поколение са лишени от предвоенно нетравматично минало, през което да бъдат изговорени. Не на последно място „Мандарините“ е силно политически роман, с ясно заявяване на персонажите като леви. Субектът е политизиран, а политическото спрямо разбиранята на текста се припокрива с полето на нравствена отговорност. Романът на Симон дьо Бовоар дори когато го проблематизира, вярва, че политическото е пространство на легализиране на критиката и все пак възможност за по-добър живот. „Мандарините“ е изключително сериозен текст, който успява да превърне историческите мащаби в екзистенциални. Езикът е точен, елегантен и носи интелектуално удоволствие, за което спомага и чудесният превод на Росица Ташева.

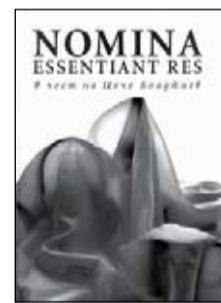
Валери Стефанов, „Слепия градинар или Душата си тръгва в 10:34“, изд. „Фабър“, София, 2011

След „Изгубените магарета“ (2005) и „Някой отдолу“ (2008) „Слепия градинар или Душата си тръгва в 10:34“ е третият роман на Валери Стефанов. Това е книга за последния ден от живота на подпоручик Димчо Дебелянов, за ангела на Последното дихание, за слепите петна в историите ни (лични и национални). Хетерогенен по своята направа, романът включва множество дискурси – от баладата и траура до постмодерните мистификации на документи като дневници, писма, картички и фотографии. Хронометрите са спрели, мигът се е разпаднал на паралелни и възможни животи, никога не знае колко време за разказване остава до 10:34 часа.

Пламен Дойнов, „Българският социализъм 1956, 1968, 1989. Норма и криза в литературата на НРБ“, Изд. „Сиела“, София, 2011.

Книгата на Пламен Дойнов е прецизно и цялостно изследване на литературата на българския социализъм в контекста на действащите в близкото минало институции, нормативност, канон. Използван е внушителен корпус от архивни документи, материали от периодичния печат, дневници и мемоари на литератори между 1946 г. и 1990 г., за да бъдат открити кризите на комунизма като вход към историческата и надсубективна истина. Проблемът за истината и нейния литературен двойник Пламен Дойнов интерпретира на първо и последно място като проблем не на естетическа платформа, а на йерархически връзки между партийно-държавния апарат и одържавените литературни институции.

NOMINA ESSENTIANT RES в чест на Цочо Бояджиев, съст. Георги Капривев, изд. „Изток-Запад“, София, 2011, 750 с., 30 лв.

Сборникът, съставен по повод 60-ата годишнина на проф. Цочо Бояджиев, включва текстове от негови съмишленици, приятели и ученици. Цочо Бояджиев възпитана чрез действията си, но и чрез своите бездействия, отстранявания, отдръпвания, чрез своята тиха война срещу баналното и пошлото. Още веднъж медиавистичната школа на философите в Софийския университет заявява своето присъствие и експлицира създадената вече традиция.

Рубриката се издава с подкрепата на СТОЛИЧНА ПРОГРАМА „КУЛТУРА“

Фотография © Свобода Цекоба

Как се превеждат „рисувани ленти“

Венелин Проиков, преводачът на "Астерикс"

На френски комиксите се наричат „рисувани ленти“ (bandes dessinées, съкратено: BD). Роден съм през 1960 г. и израснах с „Вайан“, който през шейсетте се превърна в „Пиф гаджет“. „Пиф“ беше издание на Френската комунистическа партия, затова по малко бройки от списанието се разпространяваха по „репове“, сиреч от „Разпространение на печата“. Купувах се с връзки всяка седмица и аз ги препрочитам поне по четири-пет пъти, докато дойде следващото списание. Купувах си „Пиф“ до края на осемдесетте, макар качеството да спадна, защото госта от авторите измряха или се отказаха да работят, а когато спрях да си го купувам, социалистическата система рухна и финансираните от нея френски комунисти престанаха да издават „Пиф“.

За сметка на това като преводач извадих невероятен шанс, когато след 1990 г. от издателство „Егмонт България“ ме потърсиха, за да превеждам комиксите за Астерикс. Вече бях превел избрани разкази от поредицата за Малкия Никола на Ръоне Госини и понеже той е и сценарист на „Астерикс“ – разбирате. Пребедох десет албума за „Егмонт“. Миналата и тази година пребедох и десет броя на списанието „Смърфовете“ за издателство „Артлайн Студиос“. Така ми върви – по десет броя на поредица. Трудно се продават комикси в България. Смърфовете са белгийска творба на знаменития Пею (с ударение на „о“-то, моля). Най-сладкото и най-трудното в превеждането

на френскоезични комикси са изгрите на гуми. Те са част от френската култура, затова и у нас е влязла гумичката „каламбур“. Всички имена в „Астерикс“ са шега с името на прочутия (описан от Цезар) галски вожд Верцингеторикс (неправилно транскрибиран у нас като Версенжеторикс в заглавието на едноименния филм с Кристоф Ламбер): Астерикс идва от astérisque, както се нарича звездичката за бележки под линия на френски, Обеликс идва от обелиск, Идефикс (той е кръстен от читателите на поредицата с конкурс, след като се появява в албума „Обиколката на Галия“) идва от идея фикс, Панорамикс пък – от термина за хоризонтално завъртане на камерата в киното, и т.н. Хайде, това как да е! Който разбрал, разбрал шегата... Но я си представете как се превежда шарада с името на Клеопатра в „Астерикс гладиатор“: „Първото е част от клен, второто е вик смутен, третото – бастун му трябва, всичкото пък Цезар радва.“ Често в отчаянието си как да предам изгрите на гуми на Госини добавях мои на места, където нямаше негови, за да запазя поне бройката на каламбурите.

Подобни проблеми имах и при смърфовете. Но основен проблем си остава онзи, който преводачите на субтитрирани филми познават отлично: как да се вмести броят на буквите в ограниченото пространство на екрана или в случая – на балончетата с реплики... Броиш с пръст и псуваш; хем трябва да се предаде смисълът, хем да се запази ритъмът на разказа, хем и буквите... Трудна работа са „рисуваните ленти“. Но пък като се получи преводът, какъв кеф за деца и възрастни... Да не говорим, че преводачът получава признание чак в интернет от чуждестранни колекционери на различните езикови версии...

ДАНО НА БЪЛГАРСКИТЕ „РИСУВАНИ ЛЕНТИ“ ИМ ПОТРЪГНЕ С ПРОДАЖБИТЕ. А ДОТОГАВА – ЩЕ ПРЕПРОЧИТАМЕ.

Издаването на комикси в България

Христо Коцев от „Артлайн Студиос“

ВЪПРОС: Трудно ли е да си издател на комикси в България?

ОТГОВОР: Не, никак даже. Стига да имаш малко излишни пари и готово. Не че разполагам с излишни, но пък удоволствието е голямо. За съжаление търсенето не е кой знае какво.

ВЪПРОС: Имаш ли предпочитания към някоя от големите три школи: американска, френско-белгийска, азиатска? Младите хора в България какво харесват?

ОТГОВОР: Определено предпочитам френско-белгийската школа. Направо съм влюбен в нея. За съжаление тя е още по-трудна за продаване. Днес сред младите взима връх азиатската школа, но те предпочитат да пиратстват, отколкото да похарчат някоя стотинка за това изкуство.

ВЪПРОС: Какви са ти мечтите като издател на комикси? Да промотираш автор, да създадеш институция, да си единствен?

ОТГОВОР: ПРИ ВСИЧКИ ПОЛОЖЕНИЯ ДА НЕ БЪДА ЕДИНСТВЕН. Много ми харесва идеята да изграждам институция. Реалността обаче е друга. Издаването на комикси ще си остане бутиков бизнес, така или иначе. Въпреки това бих промотирал автор с най-голямо удоволствие. Проблемът с това е, че малкото, които умеят това изкуство, са мързеливи или пък незаинтересувани.

„Повторното начало“ на Стоян Шиндаров по сценарий на Стефан Дичев, изложба на художника в галерия „Дебют“ (стр. 3)

Изданията на „Артлайн Студиос“ „Пъки Пюк“ и „Смърфовете“ в превод на Венелин Проиков.

Колекционирането на комикси – СТРАСТ за цял живот

Александър Вълков за заниманието си като колекционер на комикси

© Александър Вълков (личен архив)

Един слънчев есенен ден звънт на телефона ме сепна. Обаждаше се мой стар приятел. Веднага долових в гласа му нещо тревожно. „Можеш ли да дойдеш до нас сега?“. От малък имам едно правило - приятелите са най-голямото богатство! Хукнах към дома му. Отвори ми човек, смазан от мъка. Сърцето ми се сви, когато го видях! Промълви с гробовен глас: „Жена ми ми постави ултиматум: или аз, или пифовеите ти!“ Кимнах с разбиране и

мълчаливо го последвах. На пода в една от стаите стоеше височка купчина списания. Познавах колекцията му. Подбрана, в отлично състояние. Имаше някои уникални броеве като черния № 443 – „Смъртта на Рахан“! Помня, че плакахме, когато разглеждахме този брой на любимото списание! Съчувствието ми започна панически да отстъпва пред напушващия ме смях! Положих сериозни усилия да не прихна! Той изглеждаше така, сякаш е умрял близък негов роднина. Занесено прокара ръка по кориците на списанията! Прощаваше се. Беше ми мъчно за него, но не можех да скрия вълнението си. Онази топла вълна, която преминаваше през тялото ми всеки път, когато хвана в ръцете си мечтаното списание. Беше толкова трудно преди 40 години, като деца, да се доберем до него. Взех ги. Обещах му, че ще ги гържа отделно и винаги, когато пожелае, може да идва и да си ги разглежда! След този случай дружба ни стана по-силна и някак по-лична! Свързваше ни едно съкровище. Любовта ми към комикса е откак се помня. Чичо ми имаше сериозна колекция от пифове и винаги, когато им ходехме на гости, аз се превръщах в най-кроткото дете на света! Можех с часове да гледам в захлас чудните картинки. Най-силно ме впечатляваха Рахан и Доктор Жюстис! Въпреки че не знаех френски,

картинките ми помагаша да разбера сюжета на разказа. И двамата бяха силни, смели и справедливи. Какво повече му трябва на едно дете, влюбено в приключенията. В онези години все още не си давах сметка за художествените качества на тези комикси. По-късно научих, че са сред признатите образци на европейския комикс. Но още тогава стилът на тези двама художници - Андре Шере и Рафаел Марчело ме обсеби и до днес съм повлиян от тях в работата си. Освен че съм колекционер, аз самият рисувам комикси и илюстрации с военни костюми и битки. Започнах да колекционирам. Още си спомням, когато излезе първият брой на „Дъга“, „Излезнал е „Пиф“ на български!“, съобщавахме един на друг. Думата „комикс“ не ни беше известна! С годините колекцията ми растеше и днес мога да се похваля с почти всичко излизало в България. Притежавам и добра колекция европейски комикси. Не смятам, че някога ще спра и ще си кажа, че съм събрал всичко, което ме интересува! Вълшебният свят на „деветото изкуство“ е необятен. **ЗАТОВА СИ МИСЛЯ, ЧЕ ТАЗИ ТИХА „ЛУДОСТ“ ЩЕ МЕ ДЪРЖИ ЦЯЛ ЖИВОТ. КОМИКСЪТ Е ЕДНА ЦЯЛА ВСЕЛЕНА!** А колекционирането на разкази в картинки е страст за цял живот!

Най-младият през 1942

Художникът Михаил Руев за началото и края на комикс-детството си

Бях на 13, когато започнах да рисувам комикси. Харесвах Принц Валянт, но най-много ми повлия сръбското списание „Мика Миш“. Дълга история мойта, да не ви занимавам, имах ги всичките. Накратко - как се сдобих с „Мика Миш“. Живеех на „Скобелев“, на Петте къшета, във вътрешна кооперация. Там в двора имаше един вехтошар. Събираше материали, най-различни, събираше и хартии. И видях, че кара някакви списания отнякъде. А те – от редакция, която фалирала. Коя беше тази редакция, така и не разбрах. И аз от него вземам „Мика Миш“ – и на тавана, да не ме виджат нашите какво правя. Защото бяха изцапани. И така се запалих. Годината е 1942, 1 декември, когато в списание „Картинен свят“ излезе първата ми серия „Статуята на Вишну“ по Салгари.

По това време в София имаше страхотни мъгли. Заради отоплението. Като излезех от къщи, не знаех каква посока да взема, такава мъгла! На средата на днешните Пет къшета имаше площад с кестени. Там беше и будката. Щях да получа удар от вълнение, да видя отпечатаното нещо. И веднага си купих 5-6 броя. **И ТАКА ЗАПОЧНА ЦЯЛАТА ИСТОРИЯ - НА ШЕГА.** Родителите ми не бяха художници, баща ми беше офицер, а майка ми – домакиня. Започнах да работя във „Весела дружина“. Емил Коралов, Ценко Цветанов и Асен Разиветников бяха тримата издатели. Бяха културни хора, голяма работа. Учех се от големите – Александър Денков и от Любен Зидаров (тогава 17-годишни). По това време вестникът беше основно с текст, нямаше илюстрации. Но пускаха и „Тайната на прокълнатия град“, „Тим Тейлър“, „Изгубени в сърцето на Африка“, в подлистничета само. Започнах да илюстрирам романа на Емил Коралов. „Страшен скок с парашут“. 1943 година. И подписвах всичко. Не плащаха много, вземахме по някой брой. Но аз издавах в училище друг, който си го рисувах сам. По един брой, имах постоянен купувач, един мой съученик. И тогава започнаха бомбардировките. Там при нас – на „Скобелев“ – паднаха първите бомби в София. Като завиха сурените, 23 декември ли беше, не помня, хукнахме към мазето, баба ми, майка ми и аз, в ученическа униформа. И чакаме долу, всички сме се спотаили и изведнъж: Дан, дан, даан, траааа! И всичко се изпълни с пушек, хора започнаха да викат - бомба падна в съседната къща до нас. А там живееше професор с жена му

Фотография © Свобода Цекова

и дъщеря му – всички мъртви, само кокошките изкудкудакаха и изскачиха от мазето. Баща ми каза: „Тази работа няма да свърши“ и реши да се евакуираме. Натоварихме се в един вагон, целият „Мика Миш“ бях скрил из покъщината. В Берковица рисувах и изпращах всяка седмица историите по пощата. „Весела дружина“ беше до Сатиричния театър. И там падна бомба точно върху редакцията, унищожи всичко. Свърши това списание. След бомбардировките нямаше хартия, така спря и „Картинен свят“. **ПРЕЗ 1943, ДЕКЕМВРИ, ПРИКЛЮЧИ ВСИЧКО. ТОВА Е НАКРАТКО ИСТОРИЯТА.**

Разговор и адаптация: Свобода Цекова и Антон Стайков

Какво се излюпи в гнездото на свободните кокошки

Поетични, различни, но не прекалено, с чувство за хумор и вяра в собствените си сили – дали това не е формулата за успеха на първия фестивал за независим театър в България (София, 16–20 ноември). „Яйца от свободни кокошки“ беше мотото, което обедини продукцията на независимата сцена в рамките на 5 дни.

И защото нещата трябва да се случват, се случи и този фестивал. „Нещата“ всъщност са възможностите пред независимите артисти: да открият пространства, да покажат продукта си пред публика – както от страната, така и от чужбина. Форумът завява не само пред публиката, че театърът не е само на сградите на сцените, но той се организира и за да покаже на институциите, че хората, застанали зад тази форма на правене на театър, не са некомпетентни и още по-малко непрофесионалисти. Напротив. Програмата на фестивала ясно показва това. В нея са включени постановки на творци, показали, че това, което правят, не е едностранно явление. Тяхната работа, предишна или настояща, е оценена и забелязана не само от независимата сцена. Доказателство за това са номинациите, наградите и поканите за участие във фестивали не само в България. Фестивалната програма на това първо издание беше добре балансирана от гледна точка на нивото на постановките. Въпреки рискования метод на селекция, който организаторите бяха избрали, в спектаклите всеки зрител можеше да открие своята провокация или допирна точка. Селекцията беше направена чрез „демократични избори“. Всички, които са подали документи за участие във фестивала трябваше да представят проектите си пред останалите. След общо гласуване програмата стана ясна. Така зрителите и гостите на фестивала видяха 15 представления, от които 6 премиерни заглавия, 5 постановки по нова българска драматургия и 8 танцови спектакъла.

Съвременната българска драматургия имаше сериозен дял на този фестивал. „Паякът“ от Йордан Славеиков и Димитър Димитров е пиеса за жертвоготовността. Текстът, както и представлението са дело на двамата автори. Темата, която развиват, е изключително деликатна. Любов до смърт и смърт въпреки любовта. Това е преди всичко изповед, признание, направено от най-дълбоките кътчета на душата. Анастасия Лютюва и Пенко Господинов имат сложната задача да преминат през катарзисния момент в човешкия живот, в който животът на другия е по-мил отколкото собствения.

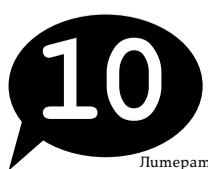
„Има такава пиеса“ на Мартин Вангелов е един особен текст, който гравитира около няколко теми, но основната остава – взаимоотношенията между мъжа и жената в няколко аспекта. Единият от които е проявата на домашно насилие. Текстът и представлението са дело на режисьора, а диалогът гравитира и прескача между актьорите. Това го известна степен разруши зададения ритъм в началото. Събитието в постановката е концентрирано около случайната среща между една компания и барман и сервитьорка в случаен клуб. Тази среща прераства в арена на изповед и междуличностни схватки.

От друга страна, черната криминална история на ghostdog и Ида Даниел „Мъртвата Дагмар или малката киборгопродвачка“ е от попаденията не само на фестивала, но и на изминалия театрален сезон. Постановката продължава да се радва на интереса на публиката и да се играе в претърпани салони.

Останалите два текста са дело на Здрава Каменова, но с различно партньорство. „Гарфнълът търси Саймън“ е един текст за самотата на човека и нуждата му не просто от хора, а от приятелство. В постановката на Калин Ангелов, който е съавтор на текста, актьорите не успяват да изведат иронията, която се долавя до пълнота и острота, каквато звучи от текста. Приятелството е нещо много лично и трудно обяснимо понятие, което често се разминава между думите „добри познати“. Противопоставянето на реално и фикционално, на монолози и диалози е принципът, който следва текстът, както и принципът, чрез който е проведена и иронията.

Самотата на човека, но разгледана в един генерален план „изчезващият вид“ е темата на „Праехидно“ от Здрава Каменова и Гергана Димитрова. Както текста, така и представлението е изградено и едновременно „разпаданото“ на малки мотиви, части от една голяма тема – неизбежната разруха, която заплашва света. Тази апокалиптична визия намира своето изображение в образа на

Праехидната (изчезващ, снасящ яйца бозайник) и цитатите на Тед Качински – университетски преподавател и впоследствие терорист, осъден на доживотен затвор.

Литературен вестник 30.11–6.12.2011

Съвременната българска драматургия беше изключително добре представена на първото издание на фестивала за независим театър. Трябва да се отбележи фактът, че пиесите са написани в съавторство с режисьорите. Оказва се, че това е честа практика в съвременния български театър. Драматургията също е част от процеса на създаване на спектакъл. Повечето текстове са създадени както в съавторство с режисьорите, така и с актьорите, което го голяма степен ги персонализира. Това поставя текстовете в странното положение те да бъдат играни в този конкретен вариант и от точно този екип.

Много от представленията в програмата предизвикаха интереса на публиката. Билетите се оказаха изчерпани, което е знак, че всъщност публиката на независимия театър следи случващите се, макар и рядко събития. Така пред пълни салони преминаха и представленията, които в програмата на фестивала бяха определени като визуален физически театър. Синтетична театрална акция и метафизичен блякети, пърформанс – тези жанрове се оказваха изключително любопитни не само за професионалната публика, но и за не чак толкова изкушените зрители. След няколко от представленията бяха организирани дискусии с публиката, където зрителите имаха възможност да споделят впечатленията си, както и да задават конкретни въпроси на изпълнителите и режисьора. Тази форма на дебат с публиката често отговаря не само на въпросите на аудиторията, но и на авторите на спектакъла. Експерименталните постановки „Акция „Червяк“, режисьор Валерий Пърликов, и „Пророчество“, метафизичен блякети по текстове на Петер Хангке и Нисарагадана Махарадж, режисьор Веселин Димов, са двете заглавия, които определено се различаваха от всички представления в програмата на фестивала.

Екстатичността на изпълнението на Елена Димитрова и Александър Митрев в постановката на Веселин Димов използва словото като изходна точка. Актьорите са облечени еднакво в черно-бели костюми и полът им няма никакво значение. Диалог и монолози в едно, дует и война – контрасти, в които актьорите прескачат значенията на думите и сякаш ги оставят да се подреждат сами. Представлението е преди всичко актьорско изпитание – тренировка на психофизичните възможности. То се превръща в танц с думите, възможен за възприемане чрез слуха. Разнообразието от жанрове в програмата на фестивала предостави възможност да се съпоставят различни практики в съвременния български театър и проблемите, които срещат. Всички те имат нужда от пространство, където да се случват, и от финансиране. И докато спектаклите, базирани върху текст, напоследък намират сцена за изява пред публика в някои от театрите, танцовите представления биват „подслонявани“ в Центъра за култура и дебати „Червената къща“. Това беше и една от основните сцени, заедно с ТР „Сфумато“ и студио „Suisracious“, където се случи по-голямата част от Фестивала за независим театър.

Танцовите постановки бяха другият голям дял от програмата. „NEIDI“ е името на танцовия спектакъл на Александър Георгиев. Той е базиран върху швейцарската приказка за момиченцето Хайди, което живее високо в планината с дяло си и за нея в света не съществува войната. Животът е спокоен, а светът уютен. Тази приказка и идилична картина е трансформирана в ироничния танц на Александър Георгиев като коментар на клишеята, които обществото създава, за да направи живота си по-лесен (или поне да изглежда такъв). Танцът си партнира както с публиката, така и с поставено лице в гъното на залата, обърнато с лице към зрителите. Какво виждат всички тези очи, насочени към центъра на залата? Какво всъщност виждаме, когато ни карат да гледаме нещо – успяваме ли да усетим, когато някой се опитва да скрие истината от нас. „Хуанита Хилдегард Бо“ на Галина Борисова, „Епизод IV: размисли в свободното време“ на Жана Пенчева и Гараж колектив и „In Ve Twiip“ на Николлина Тодорова и Деница Дикова са представления, направени с изключително чувство за хумор и самоирония. Изпълнението е насочено към подчертаване на „кривините“ в танца. При тях взаимодействието с публиката по време на изпълнението също е изключително важно.

Спектакълът, който прави изключение от повечето представления в програмата на фестивала от гледна точка на бюджет, е „ASA“ – хореограф Живко Желязков. Спектакълът е международен проект на „Дерида Денс Център“, в него участват танцьори от България, Литва, Унгария и Южна Корея – вплетени в темата за борещия се с неумолимостта на системата човек. Спектакълът е едно от малкото танцови представления, които могат да бъдат видени на голяма сцена.

Независимите продукции се случват в повечето случаи на камерна сцена не само поради специфичните търсения на авторите, но и заради финансовите ограничения, с които се налага те да се съобразяват.

Това бяха и основните проблемни точки, засегнати в дискусиите, организирани в рамките на фестивала. За това първо издание в София пристигнаха представители на Международната мрежа за съвременни изпълнителски изкуства (IETM), организатори на фестивали, мениджъри от Белгия, Германия, Дания, Ливан, Румъния, Хърватия, Словения и Швейцария (в партньорство с фондация „Арт Офис“), които имаха за цел запознаване с независимата сцена в България.

IETM е членска организация, която съществува, за да насърчава качеството, развитието и контекстите на съвременните изпълнителски изкуства в глобална среда, като иницира и улеснява работата и комуникацията в професионални мрежи, динамичния обмен на информация, предаването на ноухау и представя примери за добри практики. В IETM членуват над 550 професионални организации за изпълнителски изкуства от повече от 50 страни. Те се занимават с новаторска съвременна изпълнителска дейност и се ангажират с трансграничен творчески обмен и сътрудничество. Асоциацията за свободен театър е член в тази мрежа от 2009 година. Паралелната програмата включваше срещи между гостите и независимите организации в областта на културата и по-специално на театъра в България. Целта е да бъде представена независимата сцена в страната, както и да се създаде възможност за бъдещи професионални контакти между участниците. Един от много често задаваните въпроси по време на тези срещи беше: Представяли ли сте продукцията си в чужбина, къде сте гостували и имате ли намерение да пътувате с вашите спектакли?

Картината, която се очерта чрез тези срещи, представя сцената на независимия театър като съставена от малки организации, които много трудно успяват да получат финансиране за реализиране на проектите си. В случаите, в които това се случи, разпространението на продукта се оказва невъзможно поради липса на пространства за независим театър. Тези проблеми не са само местни. Навсякъде в Европа е трудно за независимите организации да открият и поддържат театрални пространства. По време на фестивала гостите имаха възможност да обменят мнения и да споделят добри практики относно финансирането на театралните продукти, създавани извън сградите на сцените, и тяхното разпространение.

Включителната дискуссия, проведена в последния фестивален ден, повечето от членовете на IETM подчертаха проблемите според тях збена за независимия театър в България. Липсата на добре подготвени мениджъри, които да поемат управлението и организацията на проектите, за да могат режисьорите и групите да влагат цялата си енергия в театралния продукт, е основният проблем, който води след себе си и останалите. Много от малки организации, предимно от двамата до 4 души, трудно намират капацитета (човешки и финансов), за да реализират идеите си, да защитават мисията си и т.н. Кое от своя страна ги прави в очите на сградите институции трудно разпознаваеми и често независимият театър в България е смятан за професионален. И не на последно място – сложният казус за разпространението, в което се случваха спектаклите. Един от изводите, около който се обединиха гостите, е необходимостта тези организации да обединят усилията си и заедно да поставят исканията си пред институциите. Също така това би помогнало за намиране на финансиране и пространства. Сред препоръките и съветите организаторите чуха и много похвали по отношение на предложената от тях програма и цялостната организация на събитието.

Остава надеждата, че това първо издание няма да остане единствено, а следващата година ще има и второ. Желанието на организаторите от АСТ е форумът да се превърне в ежегоден. Това е и препоръката на чуждестранните гости. Съществуването на един такъв форум допринася за популяризацията на случващото се на българската театрална сцена. Тук не бива да се пропуска и интересът, който събитието предизвика сред местната публика. Въпреки обективните финансови трудности първото издание на Фестивала за независим театър предостави възможност на гостите и на изпълнителите, както и на авторите да се срещнат помежду си в неформална обстановка – извън предвидените срещи. Това изключително спомогна за фестивалния дух, който присъстваше неотменно през всички дни.

Жив ли е българският comix?

11 НОЕМВРИ 2011 ГОДИНА, София, Дианабаг
ВОДЕЩИЯТ ДИСКУСИЯТА АНТОН СТАЙКОВ – художник, изследовател на комикса
ПРЕДСТАВЯ УЧАСТНИЦИТЕ В СЛЕДНИТЕ ИМ РОЛИ:

СОТИР ГЕЛЕВ – художник, аниматор, сценарист
ВЕСЕЛИН ПРАМАТАРОВ – график, издател, преводач
ЕВГЕНИ ЙОРДАНОВ – художник на комикси и видео-игри
ХРИСТО КЪРДЖИЛОВ – художник на комикси, живописец и писател
РОСЕН ЦОЛОВ – колекционер на комикси, занимава се с банково дело
СВОБОДА ЦЕКОВА – художник, графичен дизайнер, фотограф на дискусиата
ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ – писател, сценарист, редактор на ЛВ
КАМЕЛИЯ СПАСОВА – поетеса, преподавател, редактор на ЛВ
НИКОЛАЙ ЧЕРНОКОЖЕВ – преподавател и водещ семинар "Илюстрации, комикси, филми" в магистърска програма „Литература, кино, визуална култура“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

1. „ПОД ИГОТО“
2. „ЗАПИСКИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ“...
3. „БАЛАДА ЗА ГЕОРГ ХЕНИХ“
4. „ИВАН КОНДАРЕВ“...

Стенограма:
ЛИДИЯ КИРИЛОВА
ГАЛИНА КАЛЧЕВА

АНТОН СТАЙКОВ: Днес сме се събрали, за да говорим за комикса, по-специално за българския комикс и неговата съдба. Защото български комикси и комикс-артисти винаги е имало, но повечето хора не знаят за тях. Сега, когато сме се събрали да направим история на българския комикс и документален филм за „Дъга“, си даваме сметка, че има повече от 200 качествени художници, които са рисували комикси в България през 20. век, и още толкова сценаристи. По някаква причина обаче сценаристите са по-малко известни у нас, като че ли художниците са на първо място. Можем да отбележим феномена, при който няма достатъчно добри сценаристи, съответно сценарии за комикс. Събрали сме се, за да разберем защо е така.

...ДОБЪР РОМАН
В БЪЛГАРИЯ НЕ
СЪЩЕСТВУВА!

АНТОН: ПРЕДЛАГАМ
СОТИР ГЕЛЕВ ДА ХВЪРЛИ
РЪКАВИЦАТА ПО ТЕМАТА.

С.Г.

СОТИР ГЕЛЕВ: В България сценарии няма за нищо. **НЯМА ДОБРИ СЦЕНАРИИ ЗА КОМИКСИ, ЗАЩОТО НЯМА ВЪОБЩЕ ДОБРИ СЦЕНАРИИ, А ТОВА СЕ ДЪЛЖИ НА ФАКТА, ЧЕ В БЪЛГАРИЯ НЯМА ДОБРА ЛИТЕРАТУРА И ДОБРИ РОМАНИ.** Който иска да ме опровергае, нека много бързо да изброи десет хубави български романа. И да не слагаме романи пог 200 страници. Каквото и да си говорим за комикса, литературата стои в началото. Комиксът тръгва от нея, защото той е точно това: разказ в картинки.

ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ: Мога да изброя веднага десет хубави български романа, но преди това искам да кажа защо за нас е важен всъщност този разговор. **ПЪРВО, ЗАЩОТО НИЕ - ПИСАТЕЛИТЕ И ХУДОЖНИЦИТЕ, КОИТО СМЕ СЕ СЪБРАЛИ ТУК, ДОСЕГА НЕ СМЕ СЕ СРЕЦАЛИ.** А това е доста важно за комикс-културата. И подобно разделение, несрещане на различните гилдии е проблем. В известна степен то е соц, част е от цеховото и всякакво друго деление. **ВСЕКИ СИ Е ВЕЛИК В СОБСТВЕНАТА ГИЛДИЯ.** А сега на въпроса, аз на първо място бих сложил „Под игото“, въпреки че съм много скептичен по отношение на резултатите от „Голямото четене“, след това „Записки по българските въстания“, който за мен лично е големият български роман и мога да защита твърдението, че е роман, „Балада за Георг Хених“ на Виктор Пасков, „Иван Кондарев“ на Емилиян Станев...

БИЛБО БЕГИНС

СОТИР ГЕЛЕВ

НИКОЛА
ТОРОМАНОВ

ВЕЧНАТА МУХА

ГЕОРГИ
ГОСПОДИНОВ

11

С.Г.: Да, „Под игото“ е първият български роман, който е добре построен жанрово, но той не е хубав. Кое е драматично...

ЕВГЕНИ ЙОРДАНОВ: Аз лично бих разделил романите от сценариите, защото за мен е важно в един наратив да има екшън, което ще го направи годен за сценарий на комикс. Просто трябва да има действие в романа. Не бих могъл да направя комикс по „Синовете на великата мечка“ например. **В МОМЕНТА, В КОЙТО КОМИКСЪТ НЕ РАЗКАЗВА ЕДНА ИСТОРИЯ В СМИСЛА НА ЕКШЪН, ТОЙ ПРЕСТАВА ДА БЪДЕ КОМИКС.** И това е един от основните проблеми със сценариите за комикси. Защото дори най-добрият роман, в който двама души разговарят през цялото време, един диалогичен роман, при все че е смятан за велик, не става за комикс, ако в него няма никакво действие.

КАМЕЛИЯ СПАСОВА: Аз тук съм напълно съгласна, мога да дам пример с „Вълшебната планина“ на Томас Ман, която е великолепа книга и е роман над 200 страници, но не става за комикс.

А.С.: Аз не съм много сигурен в това, защото в момента има комикси върху Пруст, които са страхотни! Има алтернативни комикси, които са с много текст и почти никакви картинки.

Г.Г.: Да, виждал съм графичен роман адаптация на „По следите на иззубеното време“. Но е много важно, че имаме жанрово добре, или правилно, построени романи като „Под игото“.

С.Г.: Всъщност всяко нещо може да се пренесе на комикс, въпросът е как се адаптира. Не казвам, че непременно трябва да имаме добри романи, които да пренесем на комикси, аз говоря, че ние нямаме традиции в писането. Защото комиксът е свързан пряко с писането, а не само с разказването на екшън истории.

Г.Г.: **НО В ТОЗИ КОНТЕКСТ МОЖЕМ ДА ТРЪГНЕМ ДОСТА ОТДАЛЕЧЕ, ЗАЩОТО АЗ МОГА ДА ВИ ПРЕДИЗВИКАМ В ИЗБОРЯВАНЕТО НА 10 ГОЛЕМИ БЪЛГАРСКИ ХУДОЖНИЦИ.** Защото, за да има комикси, трябва да има и визуална традиция.

А.С.: Тук пак навлизаме в опозицията художници - писатели.

С.Г.: Това е проблем като цяло на българската култура. Културата ни е провинциална и изостанала. Тоест ние като култура, като провинция на Византия, тържеваме да се развиваме твърде късно.

Е.Й.: Да, ако говорим за комикса като част от културата. Защото **НИЕ ТРЪГВАМЕ ОТ МЯСТО, КЪДЕТО НЕ МОЖЕМ ДА СМЕСИМ КУЛТУРА И КОМИКС И НЕ МОЖЕМ ДА ГОВОРИМ ЗА КОМИКСА КАТО КУЛТУРА.**

К.С.: Тази позиция, че сме в периферията и никой не изважда оттук нищо качествено и добро, е някак говорене през някаква недооцененост и комплекс. Това, че нямаме традиция в мисленето на романи, съвсем не е вярно.

С.Г.: Аз не казвам, че това е лошо, лошо е, ако горим романи.

А.С.: Да, ето в Германия, гържава с големи традиции, горят романи. Но нека все пак да се върнем на темата за комикса, ето един жив пример - Георги Господинов и Фичо - Никола Тороманов, се събират и правят графичен роман. Между тях има разбирателство на ниво, в което няма водеща роля на сценарист или художник.

Г.Г.: Да, ние го наричаме трагикомикс. Аз съм абсолютен аматьор в комикс-културата, трябва да го кажа тук. Липсва ми, както и на много от моето поколение като деца, оня всекидневен опит с комикс-изданията, дори с „Дъга“ се разминахме, пък и „Пиф“ рядко стигаха до нас. Това, от което се вдъхнових по-късно, беше „Маус“ на Шпигелман, „Персеполис“ на Сатрапи - комикси, графични романи, които прекриват границите на познатото, не са съвсем традиционни и засягат големи теми. Тип разказване, който е различен от традиционния комикс с човекоживотните, човекоприлепите, патоци, мишоци и пр. И всъщност главният двигател на този комикс е именно Никола Тороманов, който е един от най-добрите сценографи и е човек с много идеи в сценографията. А появата на мухата като главен герой на комикса, тя ми е слабост, признавам, идва като опозиция на всички супергерои. В този смисъл и „Вечната муха“ е колкото графичен роман, толкова и подривен спрямо жанра. То и мухата е подривно, анархистично животно. Тя си е антигероичен и антикомиксов герой. Така де, решихме мухата да разкаже историята на света и световната култура, през своето фасетъчно око. Влизайки в парадокс с нейната тленност и нетрайност. Разказът на мухата срещу всички антропоцентрични разкази за Вселената и историята. Аз мисля, че за художник като Никола Тороманов това беше един интересен и труден опит, защото мухата дава различни ракурси и гледни точки и вътре в илюстрациите това си личи. За нас двамата беше авантюра и страшно удоволствие от измислянето.

А.С.: Ето, това е интересно, все пак ти каза, че си писател, който не е възпитан в комикс-културата, Фичо също не е, но все пак сте се събрали, за да направите комикс. Тук в момента присъстват и писатели, и художници, как става така, че те не са стигнали до общи проекти? Например Христо и Евгени, които доста са дълбали в комикса, биха могли да намерят един сценарист и да направят нещо интересно, което дълги години да просъществува и да се създаде един постоянен комиксов герой. Защо това не се случва?

ХРИСТО КЪРДЖИЛОВ: Аз ще започна от малко по-далеч. **КОЛКОТО И ДА Е СТРАННО, ТУК В БЪЛГАРИЯ НЯМА УЧЕБНО ЗАВЕДЕНИЕ, КОЕТО ДА ПРЕПОДАВА КОМИКС.** Преди години една моя колежка, Светла Георгиева, замина да

преподава в Тунис. След като се поинтересувах, разбрах, че има място за преподавател по графика и комикс, което ме изуми. Там имаше цяла серия от комикси върху френските класици - Мопсан, Юго, Бодлер и т.н. Дали е необходимо да има двама герои, които след дълъг разговор да стигнат до бой, за да се създаде накрая комикс. Да има действие. Защото има например една стихосбирка на голям френски класик с илюстрации, разбира се, не е адаптирана, защото поезията не може да се адаптира, а илюстрацията, колкото и да е отнесена към приложните изкуства, има повече точки, които се докосват до киноиндустрията, до умението да правиш кино, отколкото до изцялото изкуство. И тук нещата са доста сложни, защото подобно произведение, крайният продукт на книгата включва в себе си много стойности и от изцялото изкуство, и от графичното умение да организираш един разтвор, който да се приближава до графично умение в изцялата му стойност. Илюстрацията до голяма степен може да бъде отнесена и равностойна към текста. Това се опитам да направя аз в моята книга „Котки в квартал Страх“.

А.С.: Но всъщност има такъв жанр, средиземноморски, марсилски, в комикса. Дух на „черна история“. Аз много се учудих, че ти не си направил комикс от книгата с котките...

С.Г.: Да, има фатализъм, диабололизъм, докосва се до тези неща, но все пак, **НЕОБХОДИМ Е СЦЕНАРИЙ НА ПЪРВО МЯСТО, СЛЕД ТОВА ВСИЧКО ОСТАНАЛО.**

А.С.: Ние с този разговор сме защитници на комикса, защото, на първо място, като жанр той е много ефективен, след това е забавен, разказва много по-лесно истории, отколкото един роман или отделни илюстрации. **ВЪОЩЕ КОМИКСЪТ Е ЖАНР, КОЙТО РАЗКАЗВА ПО РАЗЛИЧЕН НАЧИН.**

Е.Й.: **НО, НЕКА ДА ГОВОРИМ ЗА КОМИКСИ, ЧРЕЗ КОИТО ИМА ВЪЗВРАЩАЕМОСТ НА СРЕДСТВА.**

А.С.: Да, защото има гържави като Франция, които финансират комикса. **НО ВЪПРОСЪТ Е В БЪЛГАРИЯ ТОЙ ДА СЕ ЛЕГИТИМИРА КАТО ИЗКУСТВО.** А нашата цел с този разговор е именно такава. Да се повдигне въпросът за българския комикс. Ето например македонците са направили алманах на македонския комикс, а ние не сме по-бедна страна от Македония. Това е въпрос на организация и тук проблемите идват от българския индивидуализъм. Художниците и писателите са отделно, издателите не искат да издават комикси. Липсва обща атмосфера, при наличието на която ще има много нови издания. И ето тук искам да попитам конкретно Росен, защо колекционира американски комикси?

РОСЕН ЦОЛОВ: Аз започнах всъщност да колекционирам комикси от „Дъга“. Когато започнах да чета, хванах последните броеве, но толкова се запалих, че впоследствие си

ПЕНКО ГЕЛЕВ

СТОЯН ШИНДАРОВ

набавих и всички предходни. **„ДЪГА“ МИ ОТВОРИ ПЪТЯ КЪМ ЧЕТЕНЕТО ИЗОБЩО.** Благодарение на тази поредица започнах да чета „Властелинът на пръстените“, намерих си едно издание на „Хобитът“ на „Народна младеж“ от 79-а година, „Великите географски открития“, изобщо цяла плеяда от книги и литература. Една от огромните крачки по моя личен път към литературата мина през „Дъга“. Затова се радвам, че сега съм тук, именно сред хората, които са създали тази поредица. **СПОРЕД МЕН ТОВА Е ЕДНО ОТ ОСНОВНИТЕ ПРЕДИМСТВА, И ДАЖЕ МИСИЯ, НА КОМИКСА, ДА КАРА ДЕЦАТА ДА ЧЕТАТ.**

Х.К.: А всъщност първоначалната цел на комиксите е точно такава – дидактическа.

А.С.: Много е интересно това, което Росен казва, във връзка с френската енциклопедична култура. Французите четат изключително много. *Vande dessinée* е първата крачка към това децата да четат наистина. И всъщност там комиксът вече се е превърнал в елитарна култура. Когато някой чете комикси, в един момент разбира, че и в този жанр има високи жанрови образци. Не напразно Умберто Еко колекционира комикси. Той е един добър пример за изследовател на масовата и немасовата култура, едновременно на елитарната и ниската. Той самият пише сценарии за комикси. Ето например едно издание – „Ане Франк“. Чрез комикса може да се пропагандират и идеи, които са антирасистки. Както може да има комикси на ужасите, така има и образователни комикси.

Г.Г.: Да, ето например „Маус“ на Шпигелман – това е история на нацизма, на лагерите, разказана през комикса и през личната история на бащата на Арт Шпигелман. Романът печели „Пулицър“. И всъщност да разкажеш тази история за немското нашествие, за лагерите, с герои мишки, които са евреите, поляци - прасета, кучета и котки, да се разкаже тази история в такива визии, е наистина нещо, което, освен че размива границата между високо и ниско, стъпва на популярното, за да разкаже онова, което не би могло да се разкаже – цялата травма от Холокоста.

Е.Й.: АЗ ЗА ПЪРВИ ПЪТ ЧУВАМ НЯКОЙ ДА КАЗВА, ЧЕ ОТ КОМИКСА Е ДОБИЛ ИНТЕРЕС КЪМ ЛИТЕРАТУРАТА И СЕ Е ЗАПАЛИЛ ДА ЧЕТЕ!

А.С.: Да, но там също така има една култура, която забранява насилието, сексуалността в комиксите.

Р.Ц.: Да, а всъщност комиксът се е зародил с такава идея. Той води началото си от 60-те години, когато един лекар е предложил като вариант елиминиране на насилието и това, да не се показват голи тела в комиксите. А специално „Маус“ е тръгнал като притурка към списание, а впоследствие излиза като цялостен графичен роман. И в момента един откъс от този роман, който навремето е излизал като притурка, има колекционерска стойност между 10 и 50 хиляди долара.

А.С.: По темата за оригиналите Христо има

ЕВГЕНИ ЙОРДАНОВ

ДОБРОМИР

една интересна история. Занесъл е за сканиране всичките си лични оригинали и те са изчезнали. Вече има колекционери. Те са тайни, но ги има.

Х.К.: За мен това е чист криминален акт. Но е факт, че аз се простих с огромен нарчч оригинали.

А.С.: Умберто Еко коментира същото нещо, че едно време не са смятали комиксите за каквато и да е ценност и масово са ги изхвърляли на бокалука. Искам да попитам Веселин Праматаров за неговото взаимодействие със сценарист, в случая с Кънчо Кожухаров.

ВЕСЕЛИН ПРАМАТАРОВ: На мен целият ми досег с комикса всъщност е чрез Кънчо, прихванах и нещо покрай сп. „Рукс“, което спря да излиза. С него си паснахме, и досега сме приятели. Всъщност това, което направи за комикса, „Терцианският Светлин“, беше сценарий за филм.

А.С.: Ако се издаде българска антология на комикса, аз вече работя по нея, има много неща, които могат да бъдат публикувани.

Г.Г.: Поне като за начало, да направим библиография, и аз предлагам Николай Чернокожев, който се е занимавал с ранния комикс от 30-те и 40-те години, да каже нещо по въпроса.

НИКОЛАЙ ЧЕРНОКОЖЕВ: Аз ще съпоставя българския комикс с българския роман и ще се върна на въпроса за качеството на българския роман. **ПЪРВО ТРЯБВА ДА СИ ИЗЯСНИМ ТОВА КОЙ КОМИКС НАРИЧАМЕ БЪЛГАРСКИ, ТОЗИ, КОЙТО Е НАПРАВЕН ОТ БЪЛГАРСКИ СЦЕНАРИСТ И ХУДОЖНИК, ПО БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ** (в широкия смисъл на думата), или пък има други основания да се мислят като български определени комикси. Ето стана дума например за „Господарят на пръстените“, както е българският вариант, колко е български един комикс, когато е направен от български художник по чужд роман.

А.С.: Факт е обаче, че Сотир публикува комикса, преди да излезе книгата.

Н.Ч.: Да, но тук вече опираме до въпроса за авторството. Ако тогава Толкин не е бил ракета носител като име, а е въведен в България именно благодарение на тези неща, следва да се запитаме за функцията на комикса. Аз съдя по моите студенти, които понякога са доста критични към „Дъга“, без да се интересуват от контекста му и имайки предвид своя житейски опит. Кой комикс е български, ако вземем за пример илюстрирания вариант на „Изворът на Белоногата“ или „Черен арап и хайдут Сидер“. И да обърнем внимание на това какво може да се види в „Чуден свят“ от 40-те като българска тематика: Велко болярин, Бан Янука и някакви разказвания на българската история... Всички неща, които попадат и в „Чуден свят“, и в „Илюстрирано четиво“, са по някакъв начин приказни...

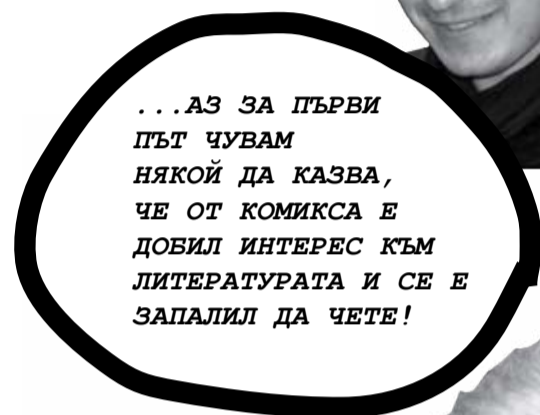
ПЕТЪР СТАНИМИРОВ

А.С.: Виждали ли сте **БЪЛГАРСКИЯ ЕКВИВАЛЕНТ НА МИКИ МАУС С ЦЪРВУЛИ И КАЛПАК, ПО ВРЕМЕ НА БОМБАРДИРОВКИТЕ НА СОФИЯ?** Това е изключително. Аз помолих за този брой на ЛВ, всеки художник да ми изпрати най-типичния си образ, и Евгени Йорданов например, който е рисувал типично български герои, като Норил и Варга, ми изпрати образа на Конан. Той е интерпретатор на Конан за България. Ето например един Дилън Дог. Рисуват го около 40 италиански художници, един след друг поемат историята. Това в България не се случва, защото няма герои и няма история и отново се връщаме на темата, която Сотир поде. Имаме прекрасни поводи за история: Дан Колов, Лазар Добрич...

С.Г.: Не сме го направили, защото нямаше време, не може да направим всичко.

Р.Ц.

Х.К.

Е.Й.

ЯНТАР

13

А.С.: КАЗВАШ, ЧЕ НЕ СТЕ ИМАЛИ ВРЕМЕ ИЛИ, ЧЕ НЕ СЕ Е ПЛАЩАЛО ДОСТАТЪЧНО?

С.Г.: КАЗВАМ, ЧЕ НЯМАШЕ ХАРТИЯ!

А.С.: Тук има и друг момент, френските деца искат френски, българските - български, унгарските съответно унгарски комикси, и така. Комиксите за Зигомар - сръбският супергерой, се превеждат в Унгария още през 40-те години и става много популярен. Така че трябва да има или преведен сценарий, или оригинален български сценарий. Има достатъчно кадърни български художници. Например Александър Малеев, който рисува Спайдърмен. Виктор Кълвачев също.

Р.Ц.: Да, Александър Малеев, във форумите е известен като Алекс Малеев, е институция в рисуването на комикси по света. А Кълвачев е сценарист и аниматор, който е много уважаван в Щатите. А това, което на мен ми прави впечатление, е фактът, че създателите на комикси, **И КОНКРЕТНО ХУДОЖНИЦИТЕ НА „ДЪГА“, МАРГИНАЛИЗИРАТ ТРУДА СИ И НЕДООЦЕНЯВАТ ТОВА, КОЕТО СА НАПРАВИЛИ.** Винаги твърдят, че е бил много аматьорски комикс, но децата са го харесвали. Кое то аз мога да опровергая, като знам колко усилия съм положил да събера цялата поредица и гържах всеки един брой да е в добро състояние.

Х.К.: Но в България не се преподава комикс. Аз направих един опит преди 5-6 години в

Х.К.

Софийската академия, изнесох лекция за комикса в рекламата, тъй като знаете, че напоследък има едно завръщане на комикса именно в рекламата, на рисунки, по-близки до прочутата американска рекламна рисунка, но с това се приключи, с тази една лекция. В България няма такова общество, което да се събира и да говори за комикси, няма книжарница за комикс-литература. Не сме изградили още това.

А.С.: Жоро, разкажи ни за резултата от твоя графичен роман - „Вечната муха“.

Г.Г.: Имаше любопитство и интерес като към нещо, което не се появява често от български автори. Имаше и учудване, вероятно скепсис, какво е пък това сега. Някой във форумите беше написал, ей, докъде паднаха тия, да се занимават с комикси. На премиерата в „Склада“ бяха изложени страниците, отпечатани на големи постери. Имаше много голям интерес наистина, но не мисля, че се продадоха много книги, ако това е въпросът. Да издадеш без компромис в качеството български графичен

роман си е риск или лукс. Аз лично исках да издадем по-достъпен вариант, но художниците и издателите бяха по-скоро против, защото един графичен роман трябва да изглежда точно така. Да няма компромис с качеството, корицата, хартията и т.н. Не знам с точност, но се надявам около половината тираж да е продаден. Говорим за 500-1000 броя, не знам.

А.С.: Това е много добре. Това е успех. **ИСКАМ САМО ОЩЕ ВЕДНЪЖ НАПОМНЯМ, „ДЪГА“ Е БИЛ С ТИРАЖ 300 000.**

Г.Г.: **А В МОМЕНТА БЪЛГАРСКИЯТ РОМАН Е С ТИРАЖ 500 БРОЯ.**

С.Г.: Да, ние издавахме списание „Риск“ под влияние на статистиката на „Дъга“ и въобще не мислехме за други числа. Издадохме пробен брой от 5000 бройки, за да видим как ще изглежда. И 92-ра година издадохме два броя по 50 000, под влиянието на „Дъга“. Но нищо не стана.

А.С.: Дори и да има един порно-комикс, той няма да се продаде.

Е.Й.: **НО ИМА ЕДНА НАГЛАСА, ЧЕ КОМИКСИТЕ СА ЗА ДЕЦА,** и не вярвам някой у нас да очаква да види нещо по-различно. Дори Дикенс пак е за деца.

А.С.: Но ето Пенко и Сотир имат преведени вече 8 книги от една английска поредица с класически заглавия. И са чудесни. Има и издателството „Арлайн Студиос“, което сега ще започне да издава целия „Астерикс“.

А.С.: Това, което си говорихме преди малко за съвременните комикси. Аз мисля, че Сотир е подхванал вече тази тема. Мисля, че готвите някаква съвременна история.

С.Г.: Това е един сценарий, предназначен за филм, който брат ми (Пенко Гелев) в момента се опитва да адаптира, дори е публикувал във Фейсбук някои готови картинки.

К.С.: А доколко културата на компютърните игри, на 3D анимацията, е удар срещу вас като създатели на комикс?

Е.Й.: Това по-скоро е бизнес. **ЕДИН БИЗНЕС МИНАВА КАТО ТРАКТОР И АКО Е ПО-ГОЛЯМ, ПРОСТО ПОМИТА ВСИЧКО ОСТАНАЛО ОКОЛО СЕБЕ СИ.**

... НЕОБХОДИМ Е СЦЕНАРИЙ НА ПЪРВО МЯСТО, СЛЕД ТОВА ВСИЧКО ОСТАНАЛО.

С.Г.

Г.Г.: Не се ли хранят взаимно?

Е.Й.: Може да се хранят взаимно, но все пак видеоигрите не са комикси. Начинът на създаване и произвеждане на герои и т.н. е различен. Това са различни по вид бизнеси.

К.С.: Има и преходи помежду им. От комикс героите може да се превърне в герои на игра, може да се създаде филм, и това се случва с успешните герои, подобна е историята на „Матрицата“.

А.С.: Евгени също е правил книги-игри, така че е участвал в целия проект на жанра. За мен обаче нещата с популяризирането стоят на преген план. Телевизията е важна медия. **ИЗЛИЗАНЕТО НА БЪЛГАРСКИ КОМИКСИ Е ИКОНОМИЧЕСКИ ВЪПРОС. ТРЯБВАТ СУБСИДИИ.** И също така нещата трябва да се издават правилно. Да има пълна поредица, а не по един-два броя.

Г.Г.: Комикс-културата има някакво завръщане и кино непрекъснато я преработва.

С.Г.: Въпросът е как да извоюваме поле на изява по някакъв начин, което има право на

Н.Ч.

съществуване, в което да се казват неща, които другите не могат да се кажат.

Г.Г.: Каза, че тиражът на „Дъга“ е достигнал и до половин милион. Но в момента българските книги се издават средно в тираж 500. Ясно е, че **КОНТЕКСТЪТ Е БИЛ ДРУГ.** Когато е излизала „Дъга“ през 80-те, не е имало нищо друго. Ако пуснете „Тоблерон“ в български магазин през 72-ра година, той ще има огромен тираж. Това е факт.

Р.Ц.: Както е факт, че „Дъга“ е било готирано от гържавата издание.

А.С.: Не. Точно обратното. Издателството печели много пари. Това е помогнало и да няма идеологическа намеса.

Н.Ч.: А на какво ниво е било разрешението за издаване?

С.Г.: На най-високо, не се е усещал никога „строгият поглед“.

Н.Ч.: Имало ли е още в първите издания, например в комикса „Неуловимият“ на Стефан Дичев, задължение историята да се разкаже точно по определен начин?

С.Г.: Тогава не беше нужно това да се свежда като задача. Самата редакция решаваше така.

Н.Ч.: Този пример може да се обърне към това, как би погледнала част от българската публика, ако се появи някаква класика в комикс. Например любимият на българския читател роман „Под игото“. Със сигурност някои гръмки ще се възмутят, че е посегнато на българската класика...

ДИМИТЪР СТОЯНОВ

14

Литературен вестник 30.11-6.12.2011

МОМИЧЕНЦЕТО ОТ ЗЕМЯТА

РУМЕН ЧАУШЕВ

Х.К.: „Юманите“ издава на френски „Под игото“ в комикс преди 50 години.

Н.Ч.: Французите могат да го издадат, но въпросът е какво ще стане тук.

Х.К.: Понеже стана дума за цензурата, искам да кажа, че навремето правех комикса за хан Тервел в България, тогава стана проблемът с турското население. Сценаристът направи един епизод за боя на Тервел срещу арабите и те трябваше да викат „Аллах! Аллах!“. Но спряха този комикс. Така и не го издадоха, въпреки че ми платиха хонорар.

Г.Г.: Значи все пак е имало цензура.

СВОБОДА ЦЕКОВА: Като читател ми прави впечатление, че в „Дъга“ **НЯМА РАЗРАБОТЕНИ РЕАЛИСТИЧНИ, СЪВРЕМЕНИ ТЕМИ.** Те са или приказни, или детски, или исторически, или фантастични. Това автоцензура ли е? Или просто не е имало интерес?

С.Г.: Мисля, че въобще не ни интересуваше. Ние съзнателно бяхме от съвременните теми.

С.Ц.: Дори няма реалистични, нестилизирани герои. Всички са фантастични, исторически или приказни.

С.Г.: Според мен трудно може да има. Всъщност „Дъга“ има само 42 издадени броя. Това е само едно начало. Не може да се каже, че има особено развитие.

А.С.: От една страна, е лошо, че художниците и писателите са разделени. От друга страна, това създава рутина, която зависи изключително от сроковете. Евгений може да каже как се закъснява за серия и се работи през нощта.

Е.Й.: Да, това е най-трудната работа, с която

съм се занимавал. Технически е много сложно. Ако не си разпределиш добре времето за всички операции, може да стане така, че няколко страници са направени добре и останалите са много зле.

А.С.: Има нещо общо с журналистиката.

Г.Г.: А как работехте със сценаристите в „Дъга“?

Е.Й.: Със сценаристите сме се виждали и сме уточнявали, обсъждали подробности. Например колко картинки да има на страница.

А.С.: Нека споменем имената на някои сценаристи. Стефан Дичев...

С.Г.: Кънчо Кожухаров – той ми помогна да направим „Властелинът на пръстените“, което ние тогава преведохме като „Господарят на пръстените“. Негова задача беше да превежда и да подбира епизодите. Кое е трудно за книга с такъв обем.

Р.Ц.: В старите комикси има много наратив. И когато героите правят нещо, смятат, че децата не го разбират, затова отгоре се пишат много обяснения.

Х.К.: Тоест съвременният читател е много по-образован. А и поначало графично се отличават балоните за думите на автора, мислите на героя и т.н.

С.Ц.: Излиза, че и съвременното кино е повлияло на комикса.

Е.Й.: Аз наричам комикс това, за което можеш да разкажеш какво се е случило, когато го отвориш. За мен това е история в комикс. Например „Пиф“.

А.С.: Това винаги много ме е ядосвало. Повечето български художници не знаят френски, четат „Пиф“ и си го разказват по свой начин. Там във всички истории има каламбури - езикови игри и т.н. Но българските художници гледат картинната част и си измислят някаква

история. Мисля, че това е една от причините да не се създаде тази връзка между сценаристи и художници.

Е.Й.: Какъв е проблемът, когато един писател започне да пише комикс-сценарий? Обикновено писателят прави така „Сега един дядо и неговите внучета. Дядото разказва какво е имало едно време и т.н.“. Това не може да бъде комикс.

С.Г.: **ПИСАНЕТО НА СЦЕНАРИЙ ЗА КОМИКС Е СПЕЦИФИЧНА РАБОТА. ПИСАТЕЛЯТ ТРЯБВА ДА МОЖЕ ДА СИ ПРЕДСТАВИ КАКВО МОЖЕ ДА БЪДЕ ПРЕСЪЗДАДЕНО НА КОМИКС И КАКВО НЕ. КАКТО ПРИ КИНОСЦЕНАРИЯ. ПИСАТЕЛЯТ ТРЯБВА ДА МОЖЕ ДА РАЗПРЕДЕЛЯ ИНФОРМАЦИЯТА. НАПРИМЕР ЕМОЦИОНАЛНО ОТКЛОНЕНИЕ, КОЕТО ДА Е ДИАЛОГ ИЛИ ЕКШЪН СЦЕНА. МЕЖДУ ТЯХ ТРЯБВА ДА ИМА БАЛАНС. МНОГО Е ВАЖНО КАКТО ЗА КОМИКСА, ТАКА И ЗА ЛИТЕРАТУРАТА ИЗОБЩО. ПРОБЛЕМЪТ Е, ЧЕ НИКОЙ НЕ СЕ УЧИ ДА ПРАВИ ТОВА.**

А.С.: Ръне Госини е бил художник, преди да стане сценарист. И когато умира, неговият художник прави много по-слаби истории.

С.Г.: Това е въпрос на умение и въображение.

... ГЕОРГИ,
ВСЕ ОЩЕ НЕ
СИ ИЗБРОИЛ
ДЕСЕТ ХУБАВИ
БЪЛГАРСКИ
РОМАНА.

... КОЛКОТО И ДА
Е СТРАННО, ТУК
В БЪЛГАРИЯ НЯМА
УЧЕБНО ЗАВЕДЕНИЕ,
КОЕТО ДА ПРЕПОДАВА
КОМИКС.

ЕМАТЕ, ЕМАТЕ,
ПРИЯТЕЛИО.

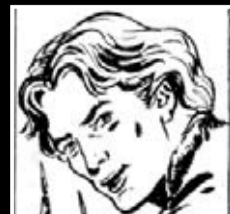
ЕЛЕМАТ-ВОИНЫ
НА ХАН ТЕРВЕЛ

ХРИСТО
КЪРДЖИЛОВ

15

ВАЛЕНТИН АНГЕЛОВ

К.С.: Напълно съгласна съм, че има нещо, наречено комикс-култура, но ми липсват достатъчно познания до каква степен то е развито у нас именно като общност или като субкултура, която предполага отделен тип мислене, колекциониране, очакване на продължението на историята. Със сигурност е много специфично умение да направиш от една добра история един добър комикс.

С.Г.: Не става въпрос за специфично умение. А за човек, който може да разказва истории и да се научи да прави истории за комикси или кино.

Г.Г.: Но трябва и да бъде потърсен, поканен.

С.Г.: Илф и Петров казват: „В град Бобруйск се случи нещастие. **МЕСТНИЯТ ФОТОГРАФ АЛБЕРТ НАПИСА КИНОСЦЕНАРИЙ**“. Това писане трябва да бъде научено.

К.С.: Има един проект „Различия в картинки“, в който са се обърнали към млади художници, които не са специализирани конкретно в комикса. Редакторите разказаха, че ролята им е била именно да говорят с художниците как да се построят историите, но голяма част са отказали да мислят в подобна посока. Повечето от нещата, включени в тази книжка, нищо не разказват. Има едни хубави картинки и това е.

А.С.: Не знам дали сте запознати с новия комикс „Бяс“ на Коритарев, който е донякъде добре нарисуван. Но изцяло липсва история. Има много текст, но в него се съдържат граматични и стилистични грешки. Комиксът е преведен на френски и английски. Много е важно да има интересна и хубава история. Те са тръгнали по обратния път. Първо са направили пластмасовото човече, издали са скъп албум на три езика, но историята я няма, или просто е трудно достъпна. А трябва да се тръгне от героя. Дисни не е направил първо главата на Мики Маус от пластмаса, а първо е създал едно мишле и оттам нататък тръгва историята, която стига до „Дисниленд“.

Р.Ц.: Няма универсална формула за правене на комикси. Има няколко школи. Например художници, за които сценарият е нахвърлян, правят рисунката и чак тогава сценаристът се опитва да напасне текста, да вкара диалог.

Има и много подробни сценарии, при които художникът няма никакво поле за изява.

Х.К.: Но например ако пише „Трамваят идва и той скочи от него“, художникът може да му удари ракурс от колелата на трамвая. Това не е нужно да се описва от сценариста.

Р.Ц.: Виждал съм панел на Франк Милър, който е изписал страница и половина за описание на някаква стая и всичко, което той иска да има в нея.

Е.Й.: **ОПАСНО ЗАИГРАВАНЕ Е ПИШЕЩ ЧОВЕК ДА ЗАПОЧНЕ ДА ОПИСВА КАРТИНАТА, КОЯТО ИСКА ДА ВИДИ.** И художникът да трябва да я претвори в действителността. Могат да се получат ужасни размивания.

Х.К.: Не е необходимо художникът да е автор. Например аз може да съм писател, който иска да направи комикс. Ще наема художник и ще му плащам, за да рисува точно това, което кажа. Зависи какво иска авторът. Понякога водещ е художникът, но в повечето случаи в тази роля е авторът.

А.С.: И аз мисля, че водещ и на Запад в момента е сценаристът.

Х.К.: Освен това комиксът се води повече за литература.

Е.Й.: Но и в киното, в момента, в който отсъства интересен текст, каквото и да се прави, нищо не става.

Х.К.: **ВАЖНА Е ДРАМАТУРГИЯТА.**

А.С.: Искам да ви напомня за един сценарий, който съществува поне пет пъти в българския комикс. „Островът на съкровищата“, който има пет различни версии от петима художници. Привлекателната история, която интригува от самото начало, продължава. Ненапразно Евгений рисува Конан. Конан е як, брутален мъж, което е символ.

Е.Й.: Не е символ. Конан е удивителна литературна находка, ако трябва да го

анализираме. Интересът не е случаен.

А.С.: Дори и сега да продължиш да го рисуваш, ще има интерес. А вашият герой Добромир например не е историческа фигура и е интересен.

Г.Г.: В момента правите ли български авторски комикси?

Е.Й.: **А ДОБРОМИР БЪЛГАРСКИ ГЕРОЙ ЛИ Е? В ТАЗИ ИСТОРИЯ НЯМА НИЩО БЪЛГАРСКО. АЗ НЕ ЗНАМ ЗА КАКВО СТАВА ДУМА В ТОЗИ КОМИКС. ТАКА И НЕ РАЗБРАХ.**

А.С.: Но се е получило.

Г.Г.: Това е работа на читателя.

Е.Й.: Добромир не е правен по сценарий, а по роман с идеята за филм. Но стана на комикс, защото така най-лесно може да бъде представен пред публиката. Това аз наричам вредно, защото това не е роман.

А.С.: Но имаше успех. Пътуваният герой е много важен за комикса.

Е.Й.: Изключително опасно е този герой да се нарича български. Аз не съм нарисувал нищо българско в него, изключително объркан е исторически. Но за моя изненада това минава за българска история.

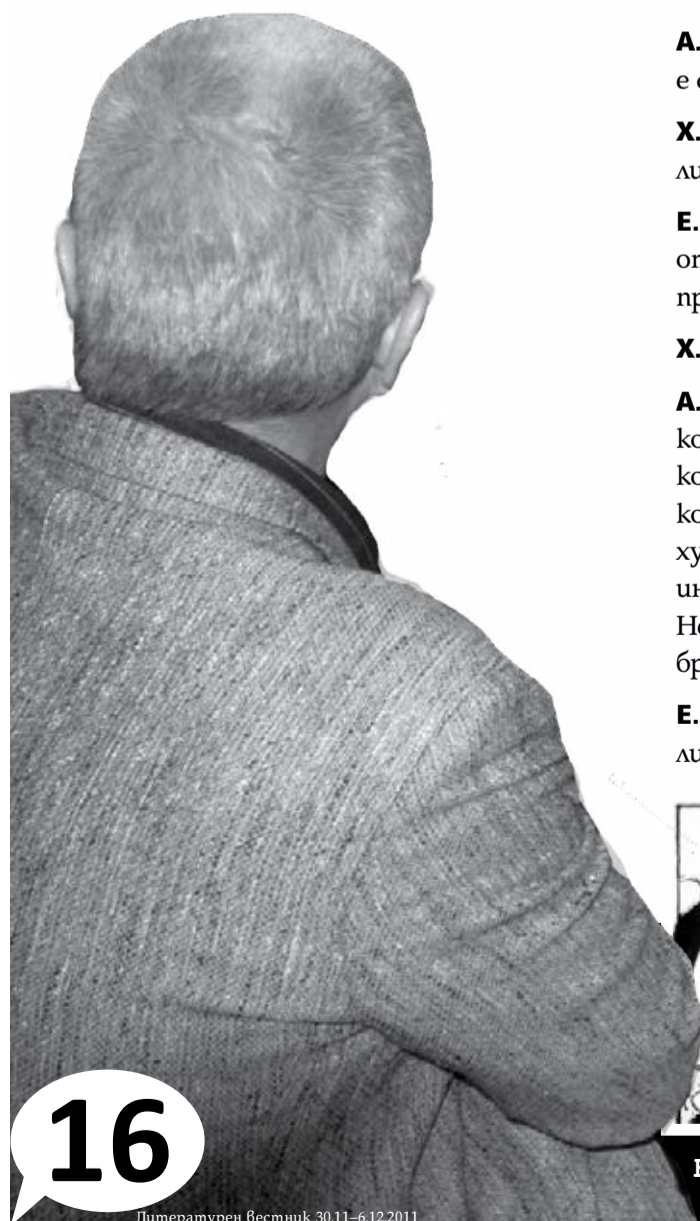
Р.Ц.: Любимият ми хан е Тервел само заради хубавото чувство, което ми е останало от Елемаг - войнът на хан Тервел от „Дъга“. Скоро четох „Български хроники“ и през цялото време си спомнях за Елемаг и Тервел.

А.С.: Преди години във в. „Стандарт“ имаше поредица исторически комикси, която се редактираше от Божидар Димитров. Там имаше желание за поддържане на българския дух в трудни времена. През четридесетте години също е било така. Това е стремеж винаги да се търси назад в историята ни нещо, което да подкрепи самочувствието ни.

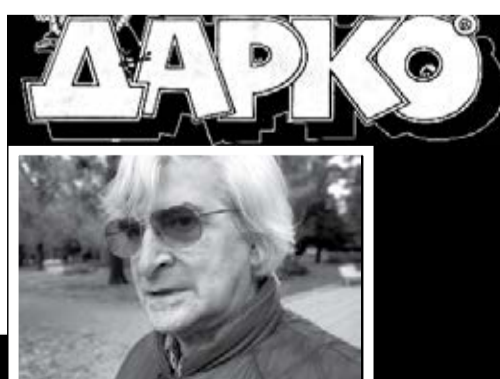
А.С.: Да се върнем към една друга тема. Представянето на комикса на различни организирани форуми. В България липсва платформа и обмен на идеи за комикса. Ще разкажеш ли нещо за швейцарския комикс-фестивал *Fumetto*, който се разви пред очите ти.

С.Ц.: Разви се в много посоки. Започна през 1992 година като малък фестивал, организиран от шепя ентузиаста и в рамките на 20 години стигна до етап да представя водещи европейски и американски автори. Както повечето фестивали, се организира около една водеща тема, която може да е „героят“, „неудачникът“, „страхът“ и т.н. и публиката има възможност да види много различни интерпретации.

А.С.: Там беше престапен „Персеполис“ на току-що изгрялата иранска авторка Маржане Сатрапи, която говори само и изключително за съвременната политическа ситуация в Иран.

НИКОЛАЙ ДОДОВ

РОСЕН МАНЧЕВ

С.Ц.: Това е изключителна история, която е по-силна от който и да е репортаж. Тя говори за съдбата на жената в мюсюлманския свят, съдбата на интелектуалците в едно мракобесно общество и съдбата на емигрантите в западния свят.

Г.Г.: „Гардиън“ и „Обзървър“ са особено активни, дават награда и за кратка комикс-история, в анкетата всички автори посочват на първо място „Персеполис“ и „Маус“. Тук няма екшън, има лична история на обикновени хора. Искам да кажа, че от това също стават силни, за мен най-силните, съвременни графични романи.

А.С.: Историята на малкия човек.

Г.Г.: Да. Един от смятаните за най-добри комикси е този на Бригс, който разказва обикновената история на майка си и баща си – от сватбата до смъртта им. На тях нищо особено не им се случва. Живеят ежедневен живот в малко градче.

А.С.: Уил Айзнер създава Спирит и други важни герои. След като дълги години работи като обслужващ художник в армията и рисува инструкции за използване на оръжия, изведнъж той решава на стари години да се обърне към собствената си история. Първата му книга е „Моето общуване с Господ“, в която се връща към изворите на еврейската си религия.

Е.Й.: Кое налага това да се случи в комикс-роман?

С.Г.: Според мен е важно как се съотнася историята спрямо графичното изображение. Трудно е да срещнеш подходящ писач на истории и човек, който да отговори графично. При „Персеполис“ това е успешно.

А.С.: Темата за малкия човек е превъзходно разказана в *American splendor*.

С.Г.: Историите в „Американски разкош“ са нарисувани от няколко автори, но удивително си приличат като стил. Това означава, че той търси хора и работи с тях върху това как да изглежда историята. Това поле трудно можем да закачим.

Х.К.: Както каза Евгений, само с промяната на един ракурс цялата работа може да рухне.

А.С.: Но наистина водеща е историята. Евгений започва работата си във време, когато художникът има водещо значение.

Х.К.: **И КОГАТО ХУДОЖНИЦИТЕ ВЗИМАХА ПОВЕЧЕ ПАРИ.**

А.С.: Госини, сценаристът на „Астерикс“, също е получавал много пари.

Р.Ц.: Най-скъпо продадената страница е за милион и двеста хиляди долара. **НО ВОДЕЩА МОЖЕ ДА БЪДЕ НОСТАЛГИЯТА.**

Х.К.: Мисля, че пропускаме най-важното в нашия разговор. Има ли издателство или продуцент, който да организира тази работа в България? Да се каже общество, звучи много раздуто, но

има ли кой да организира артистите?

А.С.: В Белгия това са Dargaud, Casterman, L'Association, в Белгия - Le Lombard, много са...

С.Г.: Мисля, че в България комиксът остана в сферата на луксозните хобита, каквото е писателството. Човек не може да се издържа от тази работа. Според мен, ако решим да правим нещо, то трябва да е за чисто удоволствие.

Е.Й.: Човек си прави удоволствие с комикса. Но аз говоря за него като бизнес, професия. Аз си го спомням като нещо, с което човек може да се издържа.

Р.Ц.: Говорил съм със Симеон Атанасов, който направи поредицата на „Стандарт“. Той работи по много сложна схема. Спонсорираше го американец, след това имаше дотация от „Стандарт“, отделно имаше притурка към вестника.

Х.К.: От „Стандарт“ плащаха 39 лева за една рисувана страница комикс, а 50 лева струва цялата страница със сценария...

С.Г.: Това потвърждава моите гуми, че това е работа за богати хора, които нямат нужда да си изкарват хляба с комикс.

Х.К.: Невъзможно е да се прави комикс за удоволствие.

Г.Г.: Ние започнахме нашия комикс за удоволствие и го направихме за удоволствие. Започнахме го без идеята да бъде публикуван някъде. След това намерихме сп. „Едно“, където публикувахме пет епизода. Списанието се отказа, защото им излизаше много скъпо. После ни поканиха в сп. „Абитаре“, което е архитектурно, т.е. с интерес към визуалното. Оттам се прехвърли и в италианското им издание. Последните епизоди направихме отново за себе си. Накрая събрахме всичко в книгата. Това е в продължение на пет години.

А.С.: Комиксът „Бяс“ на Сибила и Иван Коритаревци, въпреки качествата си, отразява тоталната апатия на цяло поколение към настоящето. В него темата не е важна. Какви са коментарите във форумите?

Р.Ц.: Честно казано, почти няма такива форуми, има само един в *comicsbistro.net*, където коментарите са „супер“, „яко“. Но там един друг се хвалят.

Р.Ц.: Всички от познатите ми, които са фенове на „Дъга“ във Фейсбук, са фенове само заради носталгията. Тоест те не се интересуват от друго.

А.С.: До голяма степен творчеството на Георги Господинов е заето от спомена за детството, връщането към шейсетте години. Комиксът е част от това връщане.

Х.К.: Целта на историческата живопис е **ДА ПРЕСЪЗДАДЕ НЕЩА, КОИТО СА СЕ СЛУЧИЛИ**

ИЛИ НЕ СА СЕ СЛУЧИЛИ, НО БИ ТРЯБВАЛО ДА СЕ СЛУЧАТ. Всички знаете, че хан Аспарух се рисува с бръсната глава и пискюл. След това идва модата да го рисуват като неандерталец. Това е смешно и разбира се, се втѣкава в националната памет.

Човекът е свързан с културата на книгата. Всяка книга е фиксирана за определена възраст. Като ти гадам „Под игото“ на пет години, може на петнадесет да се сетиш, че има нещо интересно в това.

А.С.: Искам да ви върна към въпроса за бъдещето на българския комикс. Има едно триезично издание от испански, български и английски организации. От българска страна участва „Червената къща“. В него са включени най-добрите испански и английски млади художници, а от българска страна участват ученици на различна възраст. Тези, които са водили уъркшопа от българска страна, са написали: „В България няма развит пазар и професионални комикс-артисти“. Това, че няма развит пазар, е правилно съждение, но че няма комикс-артисти, е смущаващо невежество.

Е.Й.: **МОЖЕ ДА СЕ НАПРАВИ МНОГО ЧУВСТВЕНА ИСТОРИЯ НА КОМИКСА, НО ТЯ ТРЯБВА ДА СЕ ПРОДАДЕ. НА КОГО? КОЙ ЧАКА ТАЗИ ИСТОРИЯ?**

С.Г.: Ако трябва да говорим истината, **ТУК ТРЯБВА ДА ИМА ДЪРЖАВНО ДОТИРАНЕ.**

А.С.: Задължително трябва да има подпомагане от държавата. Както е в Канада, Белгия и Франция например. Сигурен съм, че като **ПЪРВА СЪПКА ТРЯБВА ДА СЕ ГОВОРИ ПОВЕЧЕ ЗА БЪЛГАРСКИЯ КОМИКС.** Това ще провокира създаването, издаването и четенето на комикси. Следваща стъпка е преподаването на комикс на академично ниво. Аз лично работя по Антология на българския комикс, защото вярвам, че има талантиливо младо поколение и то трябва да знае, че е част от някаква традиция. Принципно е важно да се познава това, което е било преди нас.

К.С.

Стенограма:
ЛИДИЯ КИРИЛОВА
ГАЛИНА КАЛЧЕВА

фотография
и оформление:
СВОБОДА ЦЕКОВА

17

ТЕРЦИАНСКИЯТ
СВЕТАН

ВЕСЕЛИН ПРАМАТАРОВ

Борис и Дяволът

в Корея, Белгия и България

– За повечето хора слънцето е слънце, зеленото е зелено и птичките, когато чуруликат, чуруликат. Да са живи, здрави и свещени! На други тези рекламни трикове не минават. В техните небосклони махат крила бетонни пеперуди, а водата има едно агрегатно състояние: циментово. Така ли е, Борисе?

– НЕ.

– Добре, погледни това гърво. Не ти ли се иска да нарисуваш тази гъста цвърчаща корона, обяна в светлина, така че всеки да почувства нейното великолепие. Да създадеш усещането, че се гвижи, да внушиш на зрителя, че и той самият се гвижи заедно с нея. Нима не желаеш с няколко майсторски шриха да изпълниш душата му с възторг и да го накараш да се разплаче?

– НЕ.

– Защо не погледнеш на живота като на калейдоскоп, безкрайна кавалкада. Трябва ли да слагаш тези страшни маски на персонажите си? Какво криеш всъщност зад тях? Това въобще хора ли са? Този тук защо влачи така грубо тази жена, чието лице навярно изразява болка? Няма ли да я видим притихнала, залюляна на вълните на спокойствието, та и ние да изпитаме ведрост. С твоите образи ти сякаш мачкаш действителността на топка и ни караш не толкова да я преживяваме, колкото да я преживяме отново и отново.

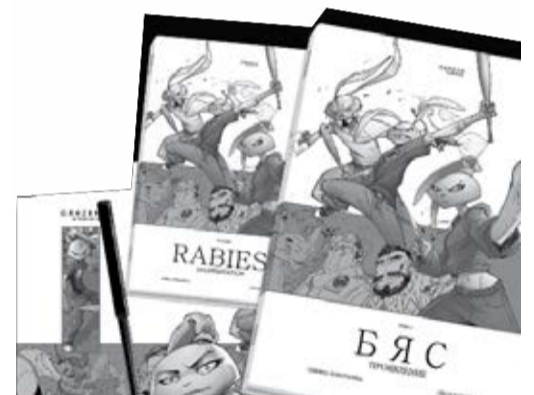
– НЕ ПРЕЖИВЯВАМ И НЕ ПРЕЖИВЯМ.

– И най-коравите комикс герои си позволяват лека усмивка малко преди лошият да ги нахлуца с резачка например. Вътрешно обаче те остават откъм светлата страна, борят се да има любов, птички, пак до яркото слънце опираме. Вярваш ли, че може да съществува друг вид комикс, с друг вид герои, които живеят друг живот?

– ВЯРВАМ. (СТИГА БЕ, БАЩА МИ, СИ МИ ЛАЗИЛ ПО НЕРВИТЕ...)

Още за Борис Праматаров в:
<http://boris-pramatarov.blogspot.com/>

БЯС и Бизнес-Ангелите на Сибила Коритарева

„Какво се случва, когато събереш три проблема в една купа и добавиш щипка наркотици, две супени лъжици насилие, чаша безумие и парче заплетени гангстерски игри?

Един голям буламач от проблеми...

НЕПОДХОДЯЩ ЗА ЛИЦА ПОД 12 ГОДИНИ!

(официален анонс на GROZEN Entertainment към комикса „Бяс“ на Сибила и Иван Коритарев, 2011 година).

Шанс! Поздравления! С ентузиазъм, труд и помощта на Бизнес-Ангели, първият съвременен комерсиален комикс-проект е факт. Луксозно издание с превод на английски и френски и всички съпътстващи го маркетингови материали.

Но все пак да добавим:

ТРУДНО ЧЕТИВО ЗА ЛИЦА НАД 33 ГОДИНИ.

(Прочетете дискусията „Жив ли е българският комикс?“ на стр. 9-13)

Фотография © Свобода Цекова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ: ЮЛИЯ КРЪСТЕВА (ПАРИЖ), БОГДАН БОГДАНОВ (СОФИЯ), КРИСТИЯН РЕДЕР (ВИЕНА), БОЯН БИОЛЧЕВ (СОФИЯ), ХАНС УЛРИХ РЕК (КЪОЛН), НИКОЛА ГЕОРГИЕВ (СОФИЯ)

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АНИ БУРОВА (ГЛ. РЕД.),
ЕДВИН СУГАРЕВ, ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ,
БОЙКО ПЕНЧЕВ, ПЛАМЕН ДОЙНОВ, ЙОРДАН ЕФТИМОВ,
АМЕЛИЯ ЛИЧЕВА, КАМЕЛИЯ СПАСОВА, МАРИЯ КАЛИНОВА, МАЛИНА ТОМОВА
ИЗДАВА ФОНДАЦИЯ „ЛИТЕРАТУРЕН ВЕСТНИК“
ПЕЧАТ: „НЮЗПРИНТ“

АДРЕС: СОФИЯ 1606 УЛ. „СВ. ИВАН РИЛСКИ“ №1
БАНКОВА СМЕТКА: BG56BWB179401049389602, BIC - BWPBWSG
ЮРОБАНК И ЕФ ДЖИ БЪЛГАРИЯ
E-MAIL: LITVESTNIK@YANOO.COM
HTTP://LITVESTNIK.WORDPRESS.COM
WWW.BSPH.ORG/LITVESTNIK

ВОДЕЩИ БРОЯ: АНТОН СТАЙКОВ, СВОБОДА ЦЕКОВА, КАМЕЛИЯ СПАСОВА И МАРИЯ КАЛИНОВА
ДИЗАЙН НА КОМИКС-ТЕМАТА: СВОБОДА ЦЕКОВА, ВЕСЕЛИН ПРАМАТАРОВ

ISSN 1310 - 9561